

ОТБАСЫ ТАТУЛЫҒЫ – АЛЛАНЫҢ БЕРГЕН НЫҒМЕТІ

Наурызбай қажы ТАҒАНҰЛЫ,
ҚМДБ Төрағасы, Бас мүфти

Аса қамқор ерекше мейірімді Алланың атымен бастаймын! Барлық мақтау Аллаға тән. Ардақты Пайғамбарымыз Мұхаммедке Алланың салауаты мен сәлемі болсын!

Отбасы адам баласының өміріндегі ең қастерлі ұғымдардың бірі. Адам дүниеге келген сәттен бастап отбасының жылуын сезінеді, ата-ананың мейірімін көреді, жақсы мен жаманды, дұрыс пен бұрысты, ізет пен әдепті ең алдымен шаңырақтан үйренеді. Сондықтан отбасы – тәрбиенің бастауы, қоғамның өзегі, ұлттың рухани тірегі.

Қазақ халқы ежелден отбасы құндылығын жоғары бағалаған. «Отан – отбасынан басталады», «Ырыс алды – ынтымақ», «Бірлік бар жерде тірлік бар», «Ата – бәйтерек,

бала – жапырақ» деген мақал-мәтелдер халқымыздың шаңырақтың қадірін терең түсінгенін көрсетеді.

Ислам діні де отбасы институтына ерекше мән береді. Құран Кәрімде ерлі-зайыптылар арасындағы сүйіспеншілік пен мейірім Алла Тағаланың ұлы белгілерінің бірі ретінде сипатталған. Бұл туралы Алла Тағала былай дейді: **Сондай-ақ, Оның** (құдіретінің шексіздігін көрсететін) **айқын дәлелдерінің бірі – оларға бауыр басып, жандарың жай тапсын деп, сендер үшін өз болмыстарыңнан жұбайлар жа-**

ратып, араларыңа сүйіспеншілік һәм мейірім сезімін ұялатқандығы. Міне, осының өзінде ақылға салып ойланатын қауым үшін анық дәлелдер мен талай ғибрат бар» («Рум» сүресі, 21-аят). Бұл аятта отбасының үш маңызды негізі айқын көрінеді. Ол – тыныштық, сүйіспеншілік және мейірім.

Демек, отбасы құру дегеніміз тек бір шаңырақтың астында бірге өмір сүруді ғана білдірмейді. Отбасы құру – бір-біріне сүйеу болу, қуанышта бірге қуану, қиындықта бірге сабыр ету, бір-бірінің кемшілігін кешіре білу, өзара құрмет көрсету деген сөз.

Неке ер мен әйелдің келісімін ғана білдірмейді. Ол екі жаққа да үлкен жауапкершілік жүктейді. Өйткені мұнда адам тағдыры таразыға түседі. Сондықтан ерлі-зайыптылар бір-біріне аманат ретінде қарауы керек. Өйткені отбасындағы әрбір сөз бен әрекет тек осы дүниедегі қарым-қатынасқа ғана емес, адамның ақыреттік жауапкершілігіне де қатысты. Бұл ретте Пайғамбарымыздың (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) отбасына деген жауапкершілігі мұсылман баласына үлкен өнеге.

Алла елшісі (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) отбасына қажетті дүниені қамтамасыз етудің маңызын ерекше атап өтіп, садақа беруді отбасынан бастауды өсиет еткен. Бұл жерде біз маңызды бір қағиданы көреміз: отбасы мүшелеріне қамқорлық жасау жай тұрмыстық міндет емес, сауапты амал.

ОРНЫҚТЫ ОТБАСЫ -
ОТАНЫМЫЗДЫҢ ТҰТАСТЫҒЫ

Әкенің баласына уақыт бөлуі, ананың перзентіне мейірім көрсетуі, ер адамның отбасын адал еңбекпен қамтамасыз етуі, әйелдің шаңырақтың берекесін сақтауы сынды амалдар үлкен жауапкершіліктің көрінісі екенін білдіреді.

Отбасының татулығы бір күнде қалыптаспайды. Ол күн сайынғы ізгі сөзден, өзара құрметтен, кешірімнен және сабырдан құралады. «Жақсы сөз – жарым ырыс» деген халқымыздың даналығы да осыны меңзейді. Кейде отбасындағы үлкен мәселе үлкен себептен емес, айтылған бір ауыр сөзден басталады. Бір ауыз сөз көңілді қалдыруы мүмкін. Ал бір ауыз жылы сөз жүрекке демеу болады. Сондықтан шаңырақтағы әрбір сөзге мән берген жөн.

Отбасында татулық орнауы үшін ерлі-зайыптылар бір-бірін қарсылас емес, өмірлік серігі ретінде қабылдауы қажет. Ер адам әйелін құрметтеуі керек. Әйел ерінің еңбегін

Қазақ халқы ежелден отбасы құндылығын жоғары бағалаған. «Отан – отбасынан басталады», «Ырыс алды – ынтымақ», «Бірлік бар жерде тірлік бар», «Ата – бәйтерек, бала – жапырақ» деген мақал-мәтелдер халқымыздың шаңырақтың қадірін терең түсінгенін көрсетеді.

бағалауы қажет. Ата-ана баласына мейірім танытып қана қоймай, оған дұрыс тәрбие беруі тиіс. Ал бала ата-ананың қадірін біліп, олардың алдындағы міндетін ұмытпауы қажет.

Құран Кәрімде ата-анаға жақсылық жасау туралы: **«Рабың Өзіне ғана құлшылық етулеріңді және ата-анаға жақсылық жасауды бұйырды»**

(«Исра» сүресі, 23-аят) деп айтылған. Бұл – отбасы мүшелерінің арасындағы байланыстың қаншалықты маңызды екенін көрсететін аят.

Қазақ қоғамында да ата-ананы ардақтау ерекше құндылық болған. «Атаңа не қылсаң, алдыңа сол келеді», «Әкеге қарап ұл өсер, шешеге қарап қыз өсер» деген мақалдар ұрпақ тәрбиесінің жауапкершілігін айқындайды. Бала ата-ананың сөзінен бұрын ісіне қарап өседі. Сондықтан перзентіне жақсы тәрбие бергісі келген ата-ана алдымен өзі үлгі болуы керек.

Отбасындағы татулық тек сол үйдің мәселесі емес. Ол тұтас қоғамның тұрақтылығына әсер етеді. Шаңырағында тыныштық орнаған адам қоғамда да сабырлы болады. Отбасынан мейірім көрген бала өзгеге де мейірім танытады. Ата-анасын құрметтеген ұрпақ ұстазын, үлкенін, елін құрметтеуге бейім

болады. Сондықтан отбасы мәселе-сіне тек тұрмыстық мәселе ретінде қарауға болмайды. Бұл – рухани, әлеуметтік және ұлттық мәселе.

Қазіргі уақытта ажырасудың алдын алу, отбасылық жауапкершілікті арттыру, жастарды некеге дайындау, ерлі-зайыптылар арасындағы өзара құрметті қалыптастыру сынды амалдар аса маңызды міндеттердің біріне айналды. Бұл ретте неке қиған жастарға тек үйлену тойын өткізу емес, отбасы болудың жауапкершілігін түсіндіру қажет.

Біз осы бағыттағы жұмыстарымызды жандандыра түсу үшін мешіт жанынан Отбасылық кеңес беру орталықтарын аштық. Себебі жастар бір-бірінің мінезін, жауапкершілігін, өмірлік ұстанымын түсініп, отбасылық өмірге дайын болуы керек. Отбасы тек қуаныштан тұратын мекен емес. Әр шаңырақта түрлі сынақ болады. Кейде тұрмыстық қиындық кездеседі, кейде пікір қайшылығы туындайды. Осындай сәтте ерлі-зайыптылардың сабыры мен кешірімі сыналады. «Сабыр түбі – сары алтын» дейді халқымыз. Шаңырақтың беріктігі қиындықтың болмауында емес, қиындықты бірге еңсере білуде.

Отбасында бір-бірінің кемшілігін іздей берген адам береке таппайды. Керісінше, жақсы қасиетін көріп, кемшілігін түзетуге көмектескен жөн. Құран Кәрімде: **«Жақсылық пен жамандық бірдей болмайды. Сен жамандықтың қарымын (қолыңнан келген ең керемет) жақсылықпен қайтар. Сонда өзіңе қас дұшпан болған адамның жан досыңа айналғанын көресің»** («Фуссилат» сүресі, 34-аят) деп баяндалады. Бұл қағида отбасылық қарым-қатынасқа да қатысты. Егер жұбайлардың бірі ашуланса, екіншісі сабыр сақтауы, бірі қателесе,

екіншісі кешіре білуі керек. Әрине, кешірім әділетсіздікке көз жұму деген сөз емес. Отбасында өзара құрмет қалыптасуы қажет. Бірақ ұсақ ренішті үлкейтіп, оны ұзақ уақыт бойы жүректе сақтау татулыққа кері әсер етеді.

Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) мұсылманды жақсы қарым-қатынасқа, көркем мінезге үндеген. Сондықтан отбасыдағы ең үлкен маңызды мәселе кімнің жеңгені емес, шаңырақтың аман қалғаны аса маңызды.

«Үйлену оңай, үй болу қиын» деген мақалдың астарында үлкен мән бар. Үйлену – бір күндік қуаныш. Ал отбасы болу – ғұмырлық жауапкершілік. Қазақтың «Келіннің аяғынан, қойшының таяғынан» деген сөзі де отбасындағы келіннің орнына қатысты айтылған. Алайда мұндай нақылдарды бүгінгі күн тұрғысынан дұрыс түсіну қажет. Отбасындағы береке бір адамның ғана міндеті емес. Шаңырақтың татулығына ер де, әйел де, ата-ана да, бала да өз үлесін қосады. Сондықтан отбасы – ортақ аманат.

Отбасы татулығы – Алланың адам баласына берген үлкен нығметі. Адамның дүниеде жинаған байлығы, мансабы, атақ-абыройы қанша жоғары болғанымен, шаңырағында тыныштық болмаса, оның көңілінде толық бақыт болмайды. Ал керісінше, бір-біріне сүйеу болған отбасы қиындықтың өзін бірге еңсереді.

Шаңырақта әке жауапкершіліктің, ана мейірімнің, бала үміттің символына айналғанда отбасы берекелі болады. Сондықтан әрбір азамат өз үйінің татулығына үлес қосуы керек. Әке баласына уақыт бөлсе, ана перзентіне мейірім берсе, бала ата-анасын құрметтесе, ерлі-зайыптылар бір-бірін қадірлесе,

ағайын арадағы сыйластықты сақтаса сонда ғана отбасы берік, қоғам тұрақты болады.

Бүгінгі таңда Қазақстан мұсылмандары діни басқармасы отбасы құндылықтарын нығайтуға ерекше мән беріп келеді. Мешіттерде неке мәдениетін қалыптастыру, жастарға отбасылық жауапкершілікті түсіндіру, ата-аналармен жұмыс жүргізу, отбасылық кеңес беру және ажырасудың алдын алу бағытындағы жұмыстарды одан әрі күшейтіп келеміз. Өйткені отбасын сақтау бір шаңырақты ғана сақтау емес, ұлтың болашағын сақтау деген сөз. Абайдың: «Бірінді, қазақ, бірің дос, көрмеген істің бәрі бос» деген өсиетін отбасы тәрбиесіне де қатысты қабылдауға болады. Өзара сыйластық пен түсіністік бар жерде береке болады.

Құранда ізгі құлдардың дұғасы ретінде: **«Сондай-ақ олар: «Уа, Раббымыз! Әйелдерімізді және үрім-бұтағымызды (тура жолға салып) көз қуанышымыз еткейсің! Һәм бізді тақуалықта өзгелерге имам (жетекші әрі үлгі-өнеге) қылғайсың!» – деп тілейді»** («Фурқан» сүресі, 74-аят) деген дұға айтылады. Бұл аят түрінде айтылған сөз әр ата-ананың жүрегіндегі ең ізгі тілек. Ендеше, шаңырағымызға сүйіспеншілік ұялатайық. Бір-бірімізге ауыр сөз емес, жылы сөз айтайық. Ренішті ұзақ сақтамай, кешірімді болайық. Балаларымызға байлықтан бұрын тәрбие, дүниеден бұрын иман, атақтан бұрын адамдық қасиеттерді сіңірейік.

Алла Тағала барша отбасына береке беріп, ерлі-зайыптылардың арасын сүйіспеншілік пен мейірімге толтырғай. Перзенттерімізді ата-анасына қуаныш сыйлайтын, еліне қызмет ететін ізгі ұрпақтан еткей. Әумин!

ИСЛАМ ДІНІНДЕГІ ОТБАСЫ ИНСТИТУТЫ

Асыл дінімізде отбасы институты ерекше маңызды орын алады. Отбасы – адамның дүниеге келіп, тәрбиеленетін, рухани және адамгершілік құндылықтарды бойына сіңіретін негізгі ортасы.

Ислам дінінде отбасының берік болуы, ерлі-зайыптылардың бірін-бірі сыйлауы, ата-ананы құрметтеуі және балаларға дұрыс тәрбие беруі маңызды құндылықтар болып саналады. Бұл қағидалар тек отбасының емес, жалпы қоғамның тұрақты әрі үйлесімді дамуына ықпал етеді. Сондықтан мұсылман қоғамдарында отбасы тек ер мен әйелдің бас қосуы емес, рухани құндылықтарды сақтап, кейінгі ұрпаққа жеткізетін маңызды әлеуметтік институт ретінде қалыптасты.

Ислам шариғатында неке – ер мен әйел арасындағы заңды әрі жауапты қарым-қатынастың негізі. Некенің басты мақсаты – ерлі-зайыптылардың бір-біріне қолдау көрсетуі, ұрпақ жалғастыруы, балаларды тәрбиелеуі және қоғамда тұрақтылық пен ізгіліктің қалыптасуына үлес қосуы. Яғни, неке адамның табиғи қажеттіліктерін заңды жолмен жүзеге асырумен қатар, оларға белгілі бір жауапкершілік жүктейтін қасиетті келісім болып есептеледі.

Құран Кәрімде ерлі-зайыптылар арасындағы сүйіспеншілік пен өзара мейірім былай баяндалады:

«Сендерге байыз табуларың үшін өздеріңнен жұбайлар жаратуы һәм араларыңда сүйіспеншілік пен мейірім пайда жасауы да Оның белгілерінен» («Рум» сүресі, 21-аят). Бұл аят отбасылық өмірдің негізінде тек материалдық қажеттіліктерге емес, сонымен қатар сүйіспеншілікке, мейірімділікке және өзара тыныштыққа құрылатынын көрсетеді.

Сондай-ақ, Құран Кәрімде ерлі-зайыптылардың бір-біріне деген жақындығы киімге теңеледі: **«Олар сендер үшін киім һәм сендер де олар үшін киім іспеттісіңдер»** («Бақара» сүресі, 187-аят). Бұл теңеудің терең мағынасы бар. Киім адамды суықтан, ыстықтан және сыртқы әсерлерден қорғайтыны сияқты, ерлі-зайыптылар да бір-біріне қамқор болып, қиындық кезінде қолдау көрсетіп, бір-бірінің кемшіліктерін сыртқа жария етпеуі керек.

Исламда отбасының берік болуы дұрыс жар таңдаудан басталады. Иманды, жақсы мінезді және жауапкершілігі мол жар таңдау болашақ отбасының тұрақтылығына ғана емес, ұрпақ тәрбиесіне де әсер етеді.

Әнас ибн Мәликтен жеткен хадисте Пайғамбарымыздың (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«Кімді Алла Тағала салиқалы әйелмен ризықтандырса, ақиқатында оның дінінің жартысына көмектескені...»** деген сөзі жеткізіледі (Табарани, «әл-Әусат» 1/294). Бұл хадис отбасының адамның рухани өміріндегі маңызын көрсетеді.

Исламда отбасы ер мен әйелдің өзара құқықтары мен міндеттеріне негізделеді. Ерлі-зайыптылардың бір-біріне құрметпен қарауы, міндеттерін жауапкершілікпен орындауы отбасының татулығы мен тұрақтылығын қамтамасыз етеді.

Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) қоштасу қажылығында: **«Шын мәнінде, әйелдеріңнің сендердің алдарыңда және сендердің әйелдеріңнің алдында тиісті міндеттерің бар»**, – деп ескерткен (Термизи, №1163). Демек, исламдағы отбасы бір тараптың ғана міндетіне емес, ер мен әйелдің өзара жауапкершілігі мен сыйластығына негізделеді.

Неке қиылғаннан кейін ер мен әйел арасында белгілі құқықтық, әлеуметтік және туыстық байланыстар қалыптасады. Олардың арасында мұрагерлік құқық, өзара міндеттер және отбасыға алдындағы жауапкершілік пайда болады.

Әйелдің негізгі міндеттерінің бірі – күйеуіне шариятқа қайшы келмейтін мәселелерде құрметпен қарап,

отбасының татулығын сақтауға үлес қосу. Сонымен бірге ол отбасының құпиясын, күйеуінің абыройын және отбасы мүшелерінің қадір-қасиетін сақтауға мән беруі керек. Әйел отбасының жылулығын қалыптастырып, жұбайына моральдық қолдау көрсетуге және өзара сүйіспеншілікті нығайтуға атсалысады. Үй шаруасы мен отбасының күнделікті қажеттіліктеріне көңіл бөлу де дәстүрлі мұсылман отбасындағы маңызды міндеттердің бірі ретінде көрініс тапқан.

Ал ер адамның отбасы алдындағы жауапкершілігі кеңірек сипатталады. Оның басты міндеттерінің бірі – әйеліне жақсы қарым-қатынас жасау және отбасын материалдық әрі рухани тұрғыдан қамтамасыз ету. Құранда: **«Сондай-ақ олармен жақсы қарым-қатынас қылыңдар. Егер оларды ұнатпай қалсаңдар, сендердің ұнатпаған нәрселерінде Алла көп хайыр жасауы мүмкін»** («Ниса» сүресі, 19-аят) делінеді.

Бұл аят ер адамның әйеліне құрметпен және көркем мінезбен қарауы қажеттігін көрсетеді. Отбасында кейде түсініспеушілік пен қиындықтар болуы мүмкін. Мұндай жағдайда ашуға берілмей, сабыр, кешірім және өзара түсіністік таныту маңызды.

Ер адам әйелін шамасына қарай тамақ, киім, баспанамен және қажетті тұрмыстық жағдаймен қамтамасыз етуге, оның ар-намысы мен қауіпсіздігін қорғауға және отбасында әділдік сақтауға міндетті. Сондықтан

Ислам шариятында неке – ер мен әйел арасындағы заңды әрі жауапты қарым-қатынастың негізі. Некенің басты мақсаты – ерлі-зайыптылардың бір-біріне қолдау көрсетуі, ұрпақ жалғастыруы, балаларды тәрбиелеуі және қоғамда тұрақтылық пен ізгіліктің қалыптасуына үлес қосуы.

исламда ер адамның отбасыдағы орны артықшылық ретінде емес, жауапкершілік пен аманат ретінде қарастырылады.

Исламдағы отбасы институты тек ерлі-зайыптылардың қарым-қатынасымен шектелмейді. Оның маңызды құрамдас бөлігі – ата-ана мен бала арасындағы байланыс. Исламда ата-ананы құрметтеу, оларға қамқорлық жасау және бала тәрбиесіне жауапкершілікпен қарау ерекше маңызға ие.

Бала – ата-анаға берілген аманат. Сондықтан ата-ана баласына дұрыс тәрбие беріп, білімге ұмтылуға үйретуі және адалдық, мейірімділік, еңбекқорлық, жауапкершілік пен үлкенді құрметтеу сияқты жақсы қасиеттерді қалыптастыруы тиіс. Баланың тұлға болып қалыптасуында отбасындағы тәрбие мен ата-ананың жеке үлгісі шешуші рөл атқарады.

Бұл құндылықтар қазақ қоғамының дәстүрлі мәдениетімен де тығыз үндеседі. Ата-ананы сыйлау, үлкенді құрметтеу, туыстық байланысты сақтау және ұрпақ тәрбиесіне мән беру – қазақ қоғамының отбасылық құндылықтарының негізгі бөлігі.

Исламда отбасы жеке адамдардың ғана емес, тұтас қоғамның тұрақтылығына әсер ететін әлеуметтік институт ретінде қарастырылады. Берік отбасы тәрбиелі әрі жауапты ұрпақтың қалыптасуына, адамгершілік құндылықтардың сақталуына және қоғамдағы өзара жауапкершіліктің дамуына ықпал етеді.

Дініміз некесіз қатынастарға, опасыздыққа және зинаға тыйым салу арқылы отбасының моральдық

әрі құқықтық негіздерін қорғауды көздейді. Неке ер мен әйелдің қарым-қатынасын заңды арнаға түсіріп, оларды бір-біріне және болашақ ұрпаққа жауапты етеді.

Осы тұрғыдан алғанда, исламдағы отбасының мақсаты адамның жеке қажеттілігін өтеумен ғана шектелмейді. Оның негізгі мақсаты – ұрпақ тәрбиесін қамтамасыз ету, рухани-адамгершілік құндылықтарды сақтау, туыстық байланысты нығайту және қоғамның тұрақтылығына үлес қосу.

Қорыта айтқанда, ислам дініндегі отбасы институты сүйіспеншілік, мейірімділік, өзара құрмет және жауапкершілік қағидаларына негізделеді. Неке ер мен әйелді бір-біріне және болашақ ұрпаққа да жауапты етіп, отбасының тұрақтылығы мен берекесіне негіз болады.

Исламдағы отбасы түсінігі ерлі-зайыптылардың қарым-қатынасымен ғана шектелмей, ата-ананы құрметтеу, бала тәрбиесі, туыстық байланысты сақтау және қоғам алдындағы жауапкершілік сияқты құндылықтарды да қамтиды. Бұл қағидалар қазақ халқының дәстүрлі отбасы тәрбиесімен тығыз үндеседі. Сондықтан исламдағы отбасы – рухани құндылықтарды сақтайтын, ұрпақ тәрбиесін қалыптастыратын және қоғамның тұрақтылығына ықпал ететін маңызды әлеуметтік әрі рухани институт.

Медет ҚҰРМАШҰЛЫ

ЖЫЛУ МЕН ТЫНЫШТЫҚ МЕКЕНІ

Әрбір адамның күнделікті күйбең тіршілік, тынымсыз күнкөрістің қамында жүріп, кеш бата немесе ымырт түсе, тыныштық іздеп, жаны жай табатын бірден-бір орны – үй-іші, отбасы, бала-шағасының жаны. Отбасы – екі адамның, яғни, ер мен әйелдің өзара сүйіспеншілік, махаббаты және келісімімен құрылатын мызғымас қорғаны.

Екі жарты бір бүтін болып көтерген әр шаңырақ – тән тыныштығына, жан жылуына бөленетін алтын ордасы. Аптаптан сая, аяздан пана табатын жылы ұясы, жайлылық пен тыныштықтың мекені болуы керек. Ол үшін қорғанның қорғаушысы ер азамат және жанұяның жылуы әйелі Алланың алдындағы және отбасы мүшелері алдындағы өз міндеті мен жауапкершілігін һәм олардың да, өзінің де ақысын біліп, оны жүзеге асыра білсе жеткілікті. Жауапкершілік және оның маңызы туралы Пайғамбарымыздың

(оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) бір хадисінде: **«Сендердің әрқайсың бақташысыңдар және сендердің әрқайсыларың қол астындағыларыңа жауап бересіңдер: әмірші өзінің қол астындағыларға бақташы саналады, ер адам өзінің жанұясының бақташысы, әйел де күйеуінің үйінде және балаларына бақташы, әрі өзінің бақташылығына жауапты. Сонымен, әрқайсың бақташысыңдар және әрқайсың қол астындағыларға жауаптысыңдар»** – деген.

Отбасында өзара сыйластық пен бірлік болған үй – аядай болса да хан сарайынан кем болмайды. Ондай үйде ер азамат өзін хандай, әйелі ханшадай, бала-шағасы ханзада мен ханшайымдай сезініп, болар-болмас жетістік пен табысқа шынайы қуанып, ақ адал еңбекпен келген азын-аулақ нәсібесін ризалықпен қарсы алып, бөле жеп, қанағат тұтады.

Ал керісінше, өзара сый-құрмет, түсіністік пен махаббат жылуы болмаса, ол үй хан сарайындай болса да, берекесі қашқан, отырарға орын тар, ішерге ас батпас, жатар жері жайсыз, келгеннен көрі кетерге асығар қайырсыз қамалға айналады.

Отбасының жылу мен тыныштық мекені болуына бірінші себеп, ерлі-зайыптылардың тақуалығына байланысты болмақ. Тақуалық – Құдайдан қорқу. Көппен болса да, жалғыз қалса да, жасырын да жария да, сыртта да, үйінде де Құдайдың өзін әрдайым бақылап тұғанын біліп, іс-әрекеті ғана емес, ниетінің өзі Аллаға аян екеніне сенімді болған және сол сенім бойынша амал еткен адам әрдайым тақуалықта. Қазақтың «Құдайдан қорықпағаннан қорық» дегені, тақуалықты меңзегені. Сондықтан отбасында ер мен әйелдің арасында, ата-ана мен бала арасында сенім мен тыныштық толыққанды орнау үшін әрбірінің жүрегінде иман, әрекеті мен сөзінде сақтық, қарым-

қатынасы мен шешімінде әділдік, ішкен-жегенінде адалдық болуы маңызды. Осы маңызды мәселелердің әрбірі тақуалықтан бастау алады. Ал ардақты Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) тақуалықтың қайнар көзі – жүректе екенін айтқан. Шынайы тақуалық жан-жағына жылуын шашып, өзіне де өзгеге де, дүниеде де ақыретте де пайдасын тигізері ақиқат.

Отбасының жылу мен тыныштық мекені болуына ықпал ететін тағы маңызды мәселе – өзара сыйластық пен құрмет. Ер адам – отағасы, шаңырақтың иесі болса, әйел – отанасы, шаңырақтың киесі. Отбасында орындалған шариғат, сақталған дәстүр ұрпақ үшін өмірлік қағида мен жүйесі. Сый-құрмет кеткен жерден бірлік пен ынтымақ та қашады, ол жерде береке де тұрақтамақ емес. Ондай отбасында айтылған сөзде салмақ, жасалған істе нәтиже, табысында береке қалмасы да анық.

Алла және Оның Елшісі (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) ерлі-зайыптылардың қарым-қатынасы туралы былай деген: **«...Олармен (жұбайларыңмен) жақсы қарым-қатынас қылыңдар. Тіпті оларды ұнатпай қалсаңдар да, сабыр етіңдер. Өйткені сендер ұнатпаған нәрседе Алла көп жақсылық жасаған болуы мүмкін»** («Ниса» сүресі, 19-аят). Осы аятқа байланысты хадисте:

«Иман тұрғысынан мүминдердің ең кәмілі – мінез-құлқың жақсы болғандар. Ең жақсыларың – әйелдерімен жақсы қарым-қатынаста болғандарың. Бұл дүние (мен оның ішіндегі нығметтің бәрі) уақытша берілген. Мұндағы нығмет атаулының ең абзалы – салиқалы әйел. Мұсылман адам әйеліне жек көріп қарамасын. Оның бір мінезі ұнамаса, ұнайтын басқа қасиеттері міндетті түрде болады» – деп отағасының отанасына құрметпен қарап, сыйластық көрсетуі отбасындағы берекеге жеткізетінін және Алланың берген нығметіне шүкіршілік ету екенін бідірген. Әйелімен жақсы қарым-қатынаста болу – жай сыйластық қана емес, Пайғамбарымыздың сүннеті. Өйткені Алланың елшісі (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«Сендердің араларыңдағы ең жақсыларың – отбасына жақсы қарағандарың, ал мен отбасыма ең жақсы қараушымын»** – деп үмметін сөзбен ғана емес, іс-амалымен де отбасылық қағидаларға үйреткен. Сондай ақ, **«Әйелдеріңіз ізгілік пен туралықты насихаттаңдар. Олармен жақсы тұрыңдар, жақсы қараңдар»** – деп бұйырған.

Ер азаматтың әйелі мен бала-шағасын қатулы қабақ, жуан жұдырық, балағат сөзбен күштеп емес жылы сөз, игі насихатпен, көркем мінез, үлгі болар амал, өзара сыйластық арқылы, жақсы мен жаманның ара-жігін ажыратып, күнә мен сауапты түсіндіріп, өсиетпен тәрбиелеуі – асыл дініміздің басты талабы, мұсылмандық қағида.

Әйел – ерінің жары, жанашыры әрі жәрдемшісі. Отбасының ұйытқысы, шаңырақтың жылуы мен жайлылығын қамтамасыз ететін, ері жоқта үй-іші мен бала-шағасының тазалығы мен тәртібін сақтаушы. Алланың қалауы, ерінің еңбегімен үйге келген ризық-несібенің берекесін келтіріп, орнымен жұмсап, ері мен бала-шағасының жайын, қонақтың қамын жасаушы.

Шариғатымыз ерді басқа шығарып, әйелді аяққа таптауға емес, әділдікпен қарап, адалдықпен қамтамасыз етуге үйретеді. Хадисте: **«Әйелдер – сендерге берілген Алла тағаланың аманаты»** – деп ер адамға ауыр зор жауапкершілік жүктейді. Әйелі жақсы отбасының үйі жайлы, дастарқаны жаюлы, төсегі салулы, туыспен тату, көршімен жақсы, қонағы күтулі. Ол жанұяның ері беделді де құрметті, ұл-қызы тәрбиелі де тәртіпті келеді. Осындай үлгілі үйде жылу мен тыныштық орнайды.

«Жақсы әйел – жігіттің жақсы қылар жаманын, Ұшқыр қылар шабанын.

Жаман әйел – жігіттің тайдырады табанын,

Тар қылады заманын» – деген бабаларымыздың сөзінде ердің беделі мен жетістігі де, жігерінің жер болуы да әйелге байланысты екенін білдіреді. Заманында Қазыбек би ерін жоқтатпай, қонағын қадірлеп күткен келінге:

«Мінген атың жақсы болса – бұл дүниенің пырағы емес пе? Алған жарың жақсы болса, жиғаның мен мейманыңның тұрағы емес пе?» деп ризашылығын білдіріп, батасын берген екен.

Аллаға деген иманы бар, үлкенге деген құрметі бар, ерінің әйеліне сыйы, әйелінің еріне деген ізеті бар, ұл-қызы ата-анасына бойсұнған, туыс-жақынмен тату, көршісімен жақсы, қонақжай үй әрдайым жаттың өзі жылулық табатын тыныштықтың мекені болмақ. Ардақты Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«Кімде-кім ризық-несібесінің көбейіп, ғұмырының ұзақ болғанын қаласа, туыстықтық қарым-қатынасын күшейтіп, қарайлассын»** – деген. Үйімізді берекелендірудің және бір жолы – төрімізді қонаққа ұсыну. Қонақжайлық – шығын емес, толассыз келетін берекеге себеп. Алла елшісі (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«Қонақ өзінің ризығымен**

келеді және кеткенде, отбасының күнәсі кешіріліп, береке келеді» десе, қазақтың жырауы Үмбетей бабамыз:

«Кісі көрсең есікке,

Жүгіре шық, кешікпе,

Қарсы алмасаң мейманды

Кесір болар нәсіпке!» – деп несібеміз артып, шаңырағымызға шаттық пен тыныштық орнаудың бір жолы қонақжайлық екенін өсиет еткен.

Жоғарыда айтылған аят-хадистер мен өткен абыздарымыздың өсиеттері өзімізге және ұрпағымызға сондай ақ шаңырақ көтерген жастарға өмірлік қағида болмақ. Отбасымыз аман болсын, шаңырақтар шайқалмасын, еліміздің әрбір үйі тыныштық пен жылулықтың ордасы болуын Алла нәсіп етсін!

Қуаныш ЖҰМАБАЙҰЛЫ,
Ақмола облысының бас имамы

БАҚЫТ СЫЙЛАЙТЫН ҚАРАПАЙЫМ 4 ӘДІС

Бақыт туралы жырламаған шайыр, ақыл айтпаған абыз, ойын білдірмеген ақылман жоқ шығар, сірә. Хәкім Абай: «Адамның бақыты – ақыл, ғылым, ар және мінез» деп, жан дүниесінің тазалығын жоғары қойса, Шәкәрім Құдайбердіұлы «Арлы болсаң, бақыттысың» деп ар-хят пен адал еңбекті бақыттың басты кілті деп білді. Ал оған жетудің әдістеріне қалам тербегендер одан да көп. Біз де білгенімізше адамға бақыт сыйлайтын қарапайым әдістерді тізіп көрдік.

Позитивті ойлау

Жаман ойлардан арылып, жақсылықтан үміт күтіп, әр күнді дұрыс ойлармен бастаған жөн. Асығыстық жасамай және мазасызданбай осы сәтпен өмір сүруге ұмтылу қажет. Жақсы ойлар ғана ізгілікке жетелейді. Ой, сөз және әрекет бірге қосылғанда, қандай да бір салдарға әкеледі. Ол тыныштық, жұмсақтық, сабырлық, бақыт болуы немесе толықтай қарама-қайшылық болуы мүмкін. Сондықтан позитивті ойлап үйреніңіз. Бақытқа арналған жол жоқ. Бақыттың өзі – сол жол. Кейде ол өте қиын, бірақ қызықты жол болуы мүмкін.

Ертедегі данагөйлер: «Үш нәрсеге адам баласы әлсіз. Олар жаман ырым, жаман ой және көреалмаушылық.

Жаман ойдан құтылудың жолы – ол жайында айтпау; көреалмаушылықтан құтылудың жолы – бауырыңа жамандық тілемеу; жаман ырымнан құтылудың жолы – оны іске асырмау», – деп өсиет еткен.

Ислам діні мұсылмандарды адамдарға қатысты жақсы ойда болуды, оларға қатысты жаман ойда болмауды үйретеді, әсіресе, адалдығы мен жақсы жағы басым болған адамдарға қатысты жаман ойда болу күнә болады. Өйткені, адамдардың сырлары мен олардың ішкі жан-дүниелерін бір Алла ғана біледі. Құранда Жаратушы Құдай Тағала былай деген: **«Ұа, иман келтіргендер! Көп ойдан аулақ болыңдар. Шынында кейбір ойлар күнә...»**. («Хужурат» сүресі, 12- аят). Пайғамбарымыз

да (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) бір сөзінде: **«(Жаман) ойдан ұзақ тұрыңдар! Шынында жаман ой – сөздің ең өтірігі...»** деген. Өкінішке қарай, бүгінгі қоғамда біреулер жайында жаман ойда болу құлқы басым. Біреу сүрініп, қателік істесе немесе бір нәрсені қате айтып қойса, ел болып соны сөгіп, сынап, жер-жебіріне жетіп жатамыз. Ал оның пенде екендігін және қателесуге қақы бар екендігін ескермейміз.

Жақсылық жасау

Өзгелерге көмектесіп, жақсылық жасауды әдетке айналдырған бұл жалғанда да о дүниеде де ұтыста. Жақсы істер адамға күш-қуат пен қуаныш сыйлайды. Ал қуаныш бақытты сезіндіреді.

Біреудің мұң-мұқтажын өтеу, оны басына түскен уақытша қиындықтан құтқарып, жағдайын жеңілдету. Ойлаған адамға бұдан асқан бақыт, бұдан асқан ләззат бар ма? Әрбір игі іс – жүзіңізді нұрландырып, жүрегіңізді рахатқа бөлейді, ризығыңызды арттырып, жаратылыстардың сізге деген махаббатын оятады.

Ибн Аббас: «Игі іс – адамның жүзіндегі нұрды күшейтеді, жүрегіне жарық, денесіне күш сыйлайды, ризығын арттырады және жаратылыстардың оған деген махаббатын оятады. Ал, жаман іс – жүзді қарайтады, жүректі қарайтады, денені әлсіретеді, ризықты кемітеді және жаратылыстардың ол адамға деген жек көрушілігін тудырады», – деген.

Расында, адамның ең жақсысы – басқаларға пайдалы болғаны, ал амалдардың ішіндегі Аллаға ең сүйіктісі – адамдардың жүрегіне қуаныш сыйлау. Қоғам мейірімге, жан жадыратар жақсылыққа мұқтаж. **«Жақсылықтың қарымтасы тек жақсылық емес пе?»** деп «әр-Рахман» сүресінде баяндалғандай, шынында да жақсылықтың қайтарымы – тек жақсылық қана.

Салауатты өмір салтын ұстану

Салауатты өмір дегеніміз – денсаулықты күту, оған мән беру ғана емес, күнәлі әрекеттен тыйылу, жоламау дегенді де білдіреді. Бұл жайында Құранда: **«Алламен қатар әлдекімді немесе әлденені құдай тұтпа! Әйтпесе, жеккөрінішті әрі қорланған күйде қаласың»,** – делінген («Исра» сүресі, 22-аят). Бұл аятта Алла адамдарға адасудан сақтануды ескертуде. Ал Жаратушысын тапқан жанның жүрегі тыныштық тауып, өзін әлемдегі ең бақытты адамдай сезінеді.

Салауатты өмір салтын ұстану адамды тікелей бақытқа жетелейді. Өйткені физикалық денсаулық пен эмоционалдық жағдай бір-бірімен тығыз байланысты.

Дені сау адамның өмірге деген құштарлығы жоғары, ал көңіл-күйі тұрақты болады. Салауатты өмір салтының бақыт сезіміне әсер ететін негізгі себептері:

* **Гормондардың бөлінуі.** Тұрақты физикалық белсенділік пен спортпен айналысу кезінде ағзада «бақыт гормондары» деп аталатын эндорфин мен дофамин бөлінеді. Бұл күйзелісті азайтып, көңіл-күйді көтереді.

* **Күш-қуаттың артуы.** Дұрыс тақтану және сапалы ұйқы ағзаны қажетті қуатпен қамтамасыз етеді. Энергиясы көп адам күнделікті мақсаттарына оңай жетеді, бұл өз-өзіне деген сенімділікті арттырады.

* **Психикалық тұрақтылық.** Зиянды әдеттерден (темекі, алкоголь) бас тарту жүйке жүйесін тыныштандырады. Адам мазасыздық пен күйзеліске сирек ұшырайды.

Салауатты өмір салты тек дене саулығына емес, ой-санаға да әсер етеді. Спортпен айналысатын адам өзін сергек, белсенді сезінеді. Мидың жұмыс істеуі жақсарады, көңіл-күй көтеріледі. Ал зиянды әдеттер – мысалы темекі шегу, ішімдік ішу – адамның тек денесіне емес, болашағына да зиян тигізеді. Бұл әдеттерден аулақ болу – өзіңе деген құрметтің белгісі.

Жақындармен уақыт өткізу

Отбасыңызға және жақын-жуығыңызға және достарыңызға көбірек көңіл бөліңіз. Өзгені сынамай, түсіністікпен қарау – қарым-қатынасты жақсарттады да, өз кезегінде адамға бақыт сыйлайды. Отбасымызға және жақын-жуығымызға

Алланың аманаты ретінде қарасақ, олармен жақсы қарым-қатынаста болуға ұмтыламыз.

Бала-шаға, жан жарыңмен бірге уақыт өткізу – отбасылық ынтымақты нығайтып, берекені арттыратын, сондай-ақ әрбір отбасы мүшесінің дамуына ықпал ететін маңызды фактор. Бұл қарым-қатынас пен эмоционалдық тұрақтылыққа ықпал етіп қана қоймай бір-біріне деген жылулық пен мейірімнің де артуына ықпал етеді.

Баламен өткізген уақыт ақша әкелмегенімен мейірім мен жақындық сыйлайды. Оның кішкентай кезіндегі риясыз күлкісін, күлімдеген кездерін кейін сағынасыз. Сондықтан онымен бірге ойнап, асқақ армандарын тыңдасаңыз, жасыңыз ұлғайғанда олар да сіздің жаныңыздан табылады. Бақыт деген осы емес пе?

Кеулімжай ҚҰТТЫ

ҚАЗІРГІ ЗАМАН СЫНАҚТАРЫ ЖӘНЕ ОТБАСЫ ҚҰНДЫЛЫҒЫ

Отбасы – адамзат қоғамының ең көне әрі ең маңызды институттарының бірі. Адам дүниеге келген сәттен бастап мейірімді, қамқорлықты, жауапкершілік пен сыйластықты ең алдымен отбасынан үйренеді. Ұрпақ тәрбиесі де, ұлттық құндылықтардың жалғасуы да отбасынан басталады. Сондықтан отбасының беріктігі – бір шаңырақтың ғана емес, тұтас қоғамның тұрақтылығының кепілі деуге болады.

Қазақ халқы отбасының тұтастығын ежелден жоғары бағалаған. «Отан – отбасынан басталады», «Ұяда не көрсең, ұшқанда соны ілерсің» деген сөздердің астарында үлкен мән жатыр. Отбасындағы қарым-қатынас қандай болса, одан өсіп шыққан ұрпақтың мінезі мен дүниетанымы да соған қарай қалыптасады.

Алайда заман өзгерген сайын отбасының алдында тұрған сынақтар да өзгеріп келеді. Бүгінде мәселе тек баспана, тұрмыс немесе материалдық қиындықпен шектелмейді. Ақпараттың шамадан тыс көптігі, әлеуметтік желінің ықпалы, уақыт тапшылығы, тұтынушылық көзқарас, ерлі-зайыптылар арасындағы байланыстың әлсіреуі, жауапкершіліктен қашу секілді құбылыстар отбасының ішкі ахуалына әсер етіп отыр.

Бір шаңырақ астындағы «жаттану» (цифрлық дәуірдің сынағы)

Қазіргі технология адам өмірін айтарлықтай жеңілдетті. Бірнеше секунд ішінде алыстағы адаммен хабарласып, қажетті ақпаратты тауып, жұмыс істеп, білім алуға мүмкіндік бар. Алайда кез келген мүмкіндіктің дұрыс пайдаланылмаса, кері әсері де болуы ықтимал. Бүгінде бір дастарқан басында отырған отбасы мүшелерінің әрқайсысы телефонына үңіліп отыруы таңсық емес. Әке жаңалық қарап, ана әлеуметтік желіде отырып, бала ойын немесе бейнеролик көреді. Барлығы бір үйде, тіпті бір бөлмеде отыр. Бірақ әрқайсысы – бөлек әлемде.

Мәселе телефон мен технологияның өзінде емес, мәселе – оның ең жақын адамдарымызға тиесілі уақыт пен назарды иемдене бастауында. Жұбайы әңгімесін айтып отырғанда телефонға қайта-қайта қарау, баланың

сұрағына экраннан көз алмай жауап беру ұсақ нәрсе секілді көрінуі мүмкін. Бірақ мұндай жағдай күн сайын қайталана берсе, адамның ішінде «мені тыңдамайды», «маған көңіл бөлмейді» деген сезім пайда болады. Уақыт өте келе бұл сезім ренішке, ал реніш арадағы салқындыққа ұласуы мүмкін. Жақсы қарым-қатынас тек материалдық жағдай жасаумен шектелмейді. Жұбайына уақыт бөлу, сөзін тыңдау, көңіл күйіне назар аудару, жақсы сөз айту да – көркем қарым-қатынастың көрінісі.

Отбасындағы жақындықтың қарапайым әрі маңызды жолдарының бірі – бір-бірін тыңдай білу. Тыңдау адамның сөзін үнсіз естіп отыру ғана емес. Сол сәтте басқа дүниелерден назарды бөліп, оның не айтқысы келгенін түсінуге тырысу. Кейде жұбайымызға дайын шешім ұсынудан немесе ақыл айтудан бұрын, оның сөзін асықпай тыңдап алған әлдеқайда маңызды.

Сенім дағдарысы – отбасы беріктігіне төнген қауіп

Отбасының берік болуы ерлі-зайыптылар арасындағы сенімге тікелей байланысты. Адам шаңырақ көтергенде өмірін, болашағын, қуанышы мен қиындығын басқа бір адаммен байланыстырады. Сондықтан сенім – жақсы қарым-қатынастың бір ғана бөлігі емес, ерлі-зайыптылардың арасындағы жақындықты сақтайтын негізгі тіректердің бірі. Әсіресе әйел адам жанында арқа сүйей алатын, сөзіне сенетін адамның болғанын қалайды. Сенім сезімді қорғайтын қорған іспетті. Сол қорған бұзылса, арадағы сезімге де салқындық енуі мүмкін. Ал бір жоғалған сенімді қайта қалпына келтіру оңай емес.

Қазіргі заманда сенімге қатысты сынақтардың да жаңа түрлері пайда болды. Әлеуметтік желідегі жасырын

хат алмасу, телефонды жұбайынан үнемі жасыру, бөтен адаммен шектен тыс жақын араласу немесе айтылуы тиіс нәрсені әдейі жасырып қалу «үлкен іс емес» болып көрінуі мүмкін. Бірақ отбасының беріктігін кейде бір үлкен оқиға емес, күн сайын қайталанатын осындай ұсақ әрекеттер әлсіретеді.

Отбасы – ең үлкен аманаттардың бірі. Жұбайының саған деген сенімі де аманат. Сондықтан сенім үлкен сөздермен емес, күнделікті әрекетпен қалыптасады. Уәдеде тұру, шындықты айту, сыр сақтау, қиын жағдайда жанынан табылу, сөзі мен ісінің бір жерден шығуы – осының бәрі сенімді күшейтеді.

Материалдық бәсеке және тұтынушылық психология

Қазіргі отбасыларға әсер етіп отырған үлкен сынақтардың бірі – материалдық бәсеке. Бұрын адам көбіне айналасындағы санаулы отбасының тұрмысын көрсе, бүгінде әлеуметтік желі арқылы күн сайын жүздеген адамның өмірін бақылайды. Біреу жаңа үй алды, біреу қымбат көлік мінді, енді бірі шетелде демалып жүр. Осындай көріністер адамның өзіндегі нығметті бағалауына емес, өзінде жоқ дүниеге көбірек назар аударуына себеп болуы мүмкін.

Соның салдарынан «Неге бізде жоқ?», «Неге басқалар сияқты өмір сүрмейміз?» деген салыстыру отбасылық қарым-қатынасқа ене бастайды. Материалдық мүмкіндік бірте-бірте адамның қадірін өлшейтін өлшемге айналса, ерлі-зайыптылар арасындағы түсіністік пен қанағатқа сызат түседі.

Құран Кәрімде: **«Ішіндер, жеңдер, бірақ ысырап етпеңдер. Расында, Алла ысырап етушілерді жақсы көрмейді»** («Ағраф» сүресі, 31-аят), – делінген. Қаржы мәселесі ерлі-зайыптылардың арасын ажырататын себепке емес, ортақ жауапкершілікке айналуы тиіс. Отбасының мүмкіндігін ескеріп шығындану, қажетсіз қарызға кірмеу, үлкен сатып алуларды ақылдасып шешу, табыс пен шығынға байыппен қарау – отбасылық тұрақтылықтың бір бөлігі.

Әрине, отбасының жағдайын жақсартуға, жақсы үйде тұруға, сапалы білім алуға, саяхаттауға ұмтылудың еш айыбы жоқ. Мәселе – дүниенің адамның қолында болуы мен жүрегін билеп алуының айырмасында. Ақша отбасыға қызмет етуі керек, отбасы ақшаға қызмет етпеуі керек. Материалдық молшылық шаңыраққа жайлылық сыйлауы мүмкін, ал оның берекесін сақтайтын – қанағат пен өзара түсіністік.

Әлеуметтік желідегі «мінсіз отбасы»

иллюзиясы

XXI ғасыр адамға өз өмірін өзгелердің өмірімен салыстыруға бұрын-соңды болмаған мүмкіндік берді. Әлеуметтік желіні ашқан сәтте біреудің жаңа баспанасын, қымбат

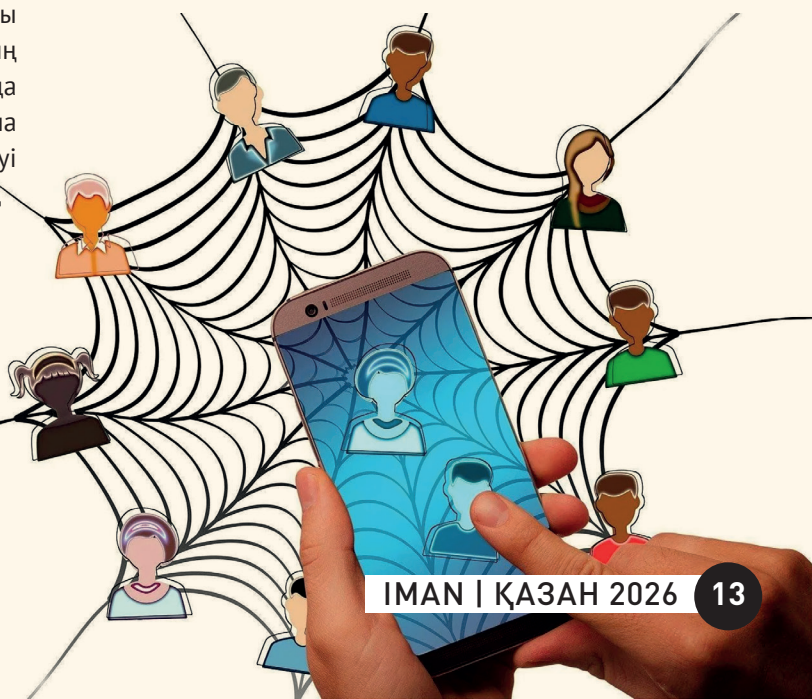
көлігін, шетелдегі демалысын, жарының сыйлаған гүлін немесе балаларының жетістігін көреміз. Көз алдымыздан үнемі әдемі әрі бақытты отбасылардың бейнесі өтеді. Бірақ әлеуметтік желіде көбіне өмірдің өзі емес, оның көрсетуге лайық деп таңдалған бөлігі жарияланады. Біз өз отбасымыздың қуанышы мен қиындығын, күнделікті тіршілігін толық білеміз, ал өзгенің өмірінен бірнеше әдемі сәтті ғана көреміз. Осы екеуін салыстыру адамды қанағатсыздыққа жетелеуі мүмкін.

Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«Дүниелік мәселеде өздеріңнен төмен тұрғандарға қараңдар, өздеріңнен жоғары тұрғандарға қарамаңдар. Осылай істеу – Алланың сіздерге берген нығметтерін (жақсылықтарын) кем көрмеулеріңіз үшін ең дұрыс жол»**, – деген (Мүслим). Бұл хадис адамды дамудан бас тартуға шақырмайды. Керісінше, өзгенің жетістігін көргенде қызғаныш пен қанағатсыздыққа бой алдырмай, өзіне берілген нығметтің қадірін ұмытпауға үндейді.

Қазақ «Бақыт – қолға қонған құс, бағалай білсең қонады» дейді. Отбасылық бақыттың өлшемі өзгелердің бағасы мен әлеуметтік желідегі көрініс емес. Кейде көпшілікке көрсетілмеген қарапайым дастарқан, ата-анамен өткізген уақыт, жұбайыңның жылы сөзі мен баланың күлкісі адамның ең үлкен бақыты болуы мүмкін.

Сондықтан цифрлық дәуірде отбасыға әлеуметтік желіні қолдану мәдениетімен бірге салыстырудан сақтану мәдениеті де қажет. Өзгенің өміріне қарап өз шаңырағымыздың қадірін түсірмеуіміз керек. Бақытты отбасы әлеуметтік желіде бақытты болып көрінетін отбасы емес. Бақытты отбасы – өзгенің өміріне алаңдамай, өз шаңырағындағы нығметтің қадірін білетін отбасы.

Нұрсұлтан АҚЖОЛ,
ҚМДБ Ақпарат және қоғаммен
байланыс бөлімінің меңгерушісі

«РЕД ФЛАГ» ДЕГЕН НЕ?

Соңғы кезде әлеуметтік желілерде «Ред флаг» (red flag) ұғымы жиі талқыланып, өзекті тақырыптардың біріне айналды. Атауы ғана жаңа демесеңіз, негізі бұл ұғым адам өмір сүретін барлық қоғамға, ұлтқа, елдерге тән және әуелден бар. Өйткені оның мағынасы қарым-қатынаста, отбасында, достықта немесе жұмыс ортасында адамның мінез-құлқындағы ескерту белгісі, яғни кейін үлкен мәселеге айналуы мүмкін қауіпті нышан дегенді білдіреді.

«Қызыл жалау» немесе қызыл түс әдетте қауіптің (дабыл) немесе тоқтаудың белгісі (мысалы, бағдаршам, жол ережесі белгілері) ретінде қабылданса, қазір ол адамның бойындағы немесе белгілі бір жағдайға байланысты «қауіп туралы алдын ала белгі» ұғымына айналды. Тұрмыстағы зорлық-зомбылық, ұрып-соғу мен қатігездік көп жағдайда ер адамдарға қатысты

болғасын ред флаг соларға телініп жүр. «Тредс» әлеуметтік желісін аша қалсаңыз, күніне жоқ дегенде бір жазбаның «ред флаг еркектер» жайлы екенін көресіз.

Елордалық отбасы және балалар психологы Айсұлу Қалағанова «Ред флаг тек ер адамдарға қатысты ма?» деген сұрағымызға былай деп жауап берді:

«Негізі ред флаг деп бір адамның екінші адамға өзара қарым-қатынаста сөзімен не ісімен зиян тигізуін айтамыз. Оған шектен тыс қызғаныш сезімі, манипуляция, агрессия көрсету, іс-әрекетімен зұлымдық көрсету немесе жауапкершіліктен қашу жатады. Демек, ол жыныс талғамайды, ер-әйел деп бөлінбейді».

Ред флагты қазақы танымда «жаман адам», «зұлым адам» деп түсіндіруге болады. Бірақ ол адамның мінезіне, ішкі сезіміне қатысты болғандықтан, оны өзгертуге болады. Әрбір зұлым адамда ред флаг көрінгенімен, ред флаг байқалған әрбір адам «жаман» деген санатқа жатпайды. Одан кейін кейбір адам өзгелер алдында басқа кейіпте, ал үйінде, өзінің шаңырағында басқаша мінезде көрінуі мүмкін. Сол себепті де ардақты Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«Сендердің ең жақсыларың – әйеліне жақсы болғандарың. Араларыңда әйеліне ең жақсы болған адам – менмін»**

деп өзін күллі үмбетіне үлгі еткен. Біреу қайтыс болса, ол туралы алдымен үй-ішінен сұралатыны да тегін емес. Өйткені шын мәнінде ер адам түзде көркем мінезді көрініп, елдің алғысына, ықыласына бөленіп, ал үйінде дөрекі болып, бойынан ред флаг көрініп жатуы ықтимал. Демек, адамның шынайы бейнесі түзде емес, үйінде, өзінің бала-шағасының ортасында көрінеді екен.

Енді әңгімемізге арқау болған ұғым – ред флагты әрбір адам өзінің бойынан көре ала ма? Бұл сауалдың да жауабын Айсұлу Қалағановадан білдік:

«Әрине, егер адам өзінің мінезіне, сөзіне, іс-әрекеті мен ой-пікіріне объективті түрде қарай алса, өзінен ред флагты көре алады. Ал біздің қоғамда өзінен мін көре алатын адам жоқ демесек те, көп емес екені анық. Өйткені әңгіме барысында өзінің кемшілігін айтып, ағынан жарылатын адамдар кемде-кем. Керісінше, біреудің мінін көріп, кемшілігін тізіп отыратындар бар. Ондай адамдар, өкінішке қарай өзінің бойындағы ред флагты байқай алмайды. Ал енді ред флагты бойымыздан қалай байқай аламыз деген сұраққа өзімізді зерттеу қажет деп жауап береміз. Себебі адам өзінің іс-әрекетін, эмоциясын зерделеп, қарым-қатынаста өзге адамдарға зияным тимей ме, біреудің көңіліне қарап сөйлеймін бе, агрессия білдіріп қоям ба, отбасында ата-анама, жұбайыма, балаларыма манипуляция әдісін қолданам ба деген секілді сұрақтарды өзіне қойып, оған шынайы жауап беруі керек. Одан кейін зерттеу тәжірибемде бір байқағаным, өзінен ред флагты көре

алған жан өзін «жаман адаммын» деп айыптап жатады. Бірақ әсте олай емес. Өйткені біз бойымыздан ред флагтың белгілерін байқайтын болсақ, ол жаман адам екенімізді білдірмейді. Қайта өзімізді тануға және адамдармен қарым-қатынаста өзімізге жауапкершілік алып, соған оң ықпалын тигізуге көмектеседі».

Ред флаг нақты қандай істерде көрініс табады дегенге келсек, адамның өтірікті әдетке айналдыруы, ашуланғанда өзін ұстай алмауы, үнемі өзгелерді кінәлап жүруі, қате-кемшілігі үшін кешірім сұрай алмауы, адамдардың жеке шекарасын сыйламауы, ата-анасына, өзінен әлсіз адамдарға, қызмет көрсетушілерге дөрекі қарауы, ерлі-зайыптылар арасында шектен тыс қызғанышты «махаббат» деп, ал бақылауды қамқорлық ретінде қабылдатуы және жоғарыда психолог маман айтқандай жауапкершіліктен үнемі қашуды айтсақ болады. Уәдеде тұрмау мен өзгенің айтқан сынын көтермеу де – ред флаг белгісі.

Алайда, ред флагты анықтауда мінездің қайталануы, адамның өз қателігін мойындауы және түзелуге талпынысы маңызды. Діни жағынан қарасақ, мінезді өзгерту нәпсі тәрбиесінен басталатыны даусыз. Жоғарыда аталған жағымсыз әрекеттің бәрі – үлкенді-кішілі күнәлар. Ондай белгілер бойында бар адам мұсылман болса, Алла Тағалаға тәубе етіп, кешірім тілеуі керек. Адамдарды ренжіткен болса, кешірімін алуға тырысып, оларға жақсылық жасау ләзім. Сол кезде

бойдағы ред флаг «грин флагқа» (green flag) айналады. Бұл кезінде Ислам дінін қабылдаған сахабалардың жақсы жаққа өзгеріп, мінезі мен істерін көркемдей түскенін еске салады.

Түйіндей келгенде, әрбір адам күнделікті айнаға қарап, киімі мен шашын түзейтіні, денесінің тазалығына мән беретіні секілді, ішкі жан-дүниесіне де сәт сайын көңіл бөліп, өзгенің емес, өзінің кемшілігімен күресуі тиіс. Сондай-ақ әрбірімізге данышпан Шәкәрім қажының:

*«Біреудің мінін көргенше,
Жамандығын тергенше,
Өз ойыңды мазалап,
Өз бойыңды тазалап,*

Өзіңмен алыс өлгенше!» деген өсиетін есте ұстаған абзал.

Ермұрат НАЗАРҰЛЫ

Тұрған ОМАРОВ, теолог:

РАДИКАЛДЫ КӨЗҚАРАС ЕҢ АЛДЫМЕН ОТБАСЫМА СОҚҚЫ БОЛДЫ

Тұрған Омаров діни радикализм мәселесін екі қырынан да жақсы біледі. Ол кезінде діни білім алып, медреседе оқыған, мешіт жанында қызмет еткен. Кейін радикалды ортаның ықпалына түсіп, 2006 жылы пікірлестерімен бірге ұсталды. Қамауда өткен жылдар оның көзқарасын түбегейлі өзгертті. Бүгінде ол радикалды идеологияның ықпалына түскен адамдармен жұмыс істейді. Бұл сұхбатта Тұрған Омаров адамның радикалдану жолы, оның отбасыға әкелетін зардабы және қалыпты өмірге қайта оралуы туралы әңгімелейді.

– Тұрған, дінге келу жолыңыз қалай басталды?

– Бұған дейін кәдімгі зайырлы өмір сүрдім. Әкем мешіт салу ісімен айналысып жүрген кезде үйге дін туралы сөйлейтін қонақтар келді. Басында олармен дауластым, бірақ әңгімелері маған қатты әсер етті. Сол кездесуден кейін діни білімге қызығушылығым оянды. Алдымен жеке ұстаздардан сабақ алдым, кейін медресеге түстім. Құран оқуды, тәжүидті, діни негіздерді үйрендім. Медреседен кейін мешіт жанында жастарға сабақ беріп, ұстаз, кейін имамдық қызмет атқардым. Сондықтан кейінгі оқиғаларға дейін діннен мүлде хабары жоқ адам болған жоқпын. Керісінше, белгілі бір діни білімім мен тәжірибем бар еді. Бүгінде мені ең көп ойландыратын сұрақтың бірі де осы: осындай білімім бола тұра, қалайша радикалды көзқарасқа соншалықты терең кіріп кеттім?

– Демек, діни білімнің өзі радикалды идеядан толық қорғай алмайды ғой?

– Иә. Егер адам алған білімін үнемі толықтырып отырмаса, ақпаратты сын тұрғысынан тексермесе және бір ғана ортаның ықпалына түссе, бұрынғы білімі біртіндеп шетке ығысады. Менде дәл солай болды. Жаңа бедел иелері бұрынғы ұстаздарымды «қателескен» деп көрсете бастады, кейбір кітаптарды оқымауға шақырды. Бірте-бірте ақпарат алатын кеңістігім

тарылды. Адам үшін ең қауіпті кезең – шағын топ өзін ақиқаттың жалғыз иесі деп есептей бастаған сәт.

– **Степногорскіде өміріңіз қалай өзгерді?**

– Қазақстанға отбасыммен бірге көшіп келдім. Балаларым қазақ тілін біліп, осы елде өссін деген ниетім болды. Степногорскіде кәсіппен айналыстым, саудам жүрді, тұрмысым түзелді. Бірақ дәл сол кезеңде кейін бүкіл тағдырыма әсер еткен жаңа таныстықтар пайда болды. Алғашында бәрі қалыпты діни пікірталас сияқты көрінді. Бір адаммен намаз оқу тәртібі, мәзһаб мәселелері туралы көп сөйлестік. Ол өте сенімді әрі эмоциямен сөйлейтін. Кейде адам терең білімі болмаса да, нық сөйлегені үшін білімді болып көрінеді. Біртіндеп мен де оның сөзін қабылдай бастадым.

– **Қарапайым пікірталас радикалды көзқарасқа қалай ұласты?**

– Бұл бір күнде болған жоқ. Әуелі орта өзгерді, одан кейін тіл, бедел тұтатын адамдар, айналадағы мұсылмандарға деген көзқарас өзгерді. Біз соғыс аймақтары туралы материалдар көрдік, қарулы қақтығыстарға қатысқандарды «нағыз батыр», «дін үшін жанын қиған адамдар» ретінде көрсететін әңгімелер тыңдадық. Ал бейбіт өмір, отбасы, кәсіп, бала тәрбиесі екінші кезектегі нәрсе секілді көріне бастады. «Сен дүние қуып жүрсің, ал нағыз ерлер ана жерде күресіп жүр» деген сөз ер адамның намысына әсер етеді. Радикалдану осындай психологиялық тетіктер арқылы да жүреді.

– **«Шәһидтік» туралы сөздер сізге неге әсер етті?**

– Өйткені оны өлімге ұмтылу деп емес, ата-ана мен отбасыңа жақсылық жасаудың жолы ретінде түсіндірді. «Әке-шешенді, жарыңды, балаңды жақсы көресің бе? Онда оларға ақыретте көмектесудің жолы осы» деген мазмұндағы сөздер айтылды. Қазір бұл адамның ең таза сезімін, ата-анаға деген сүйіспеншілігін мүлде басқа бағытқа бұратын манипуляция екенін жақсы түсінемін. Сен өзіңді отбасың үшін үлкен іс жасап жүрмін деп ойлайсың, ал шын мәнінде ең ауыр соққыны отбасың қабылдайды екен.

– **Сіз сол уақытта өзгелерге де ықпал ете бастадыңыз ба?**

– Иә. Бұл үшін өз жауапкершілігімді мойындаймын. Мен көп жігіттен үлкен едім, медреседе оқыдым, мешітте қызмет еттім. Сондықтан олар мені діни білімі көбірек адам ретінде қабылдады. Алдымен мені біреулер сендірді, кейін сол сөздерді өзім қайталай бастадым, ақырында басқаларды сол ортаға шақыратын жағдайға жеттім. Радикалды идеологияның қауіптілігі де осында: бір адамның қателігі оның өзімен ғана шектелмей, айналасындағыларға таралады.

– **Оңтүстікке барған сапар және «шейх Мақсұдпен» кездесу шешуші кезең болды ма?**

– Дәл солай. Біздің ортада ол адамға ерекше бедел берілді. Оның түрлі соғыс аймақтарында болғаны, белгілі адамдармен байланысы бар екені айтылатын. Қазір мұның көбін өзім тексермегенімді,

өзгелердің сөзіне сенгенімді айтамын. Біз сонда шамамен он күндей болдық. Күндіз-түні уағыз, әңгіме, түрлі қалалардан келген адамдармен кездесу жүрді. Бірнеше күн бойы бір ғана ақпараттық ортада болған адамның дүниетанымы тез өзгереді. Мен де бұрынғы ұстаздарым мен алған біліміме күмәнданып, осы ортаны «нағыз ақиқат» деп қабылдай бастадым.

– Сол жерде байғат бергеніңізді айтасыз. Бұл нені өзгертті?

– Бізге сол адамды басшы ретінде мойындау, оның айтқанын тыңдау, кейбір әңгімені сыртқа шығармау керектігі түсіндірілді. Мен жеке кіріп, қолын алып, көзқарасын қолдайтынымды білдірдім. Кейін жақтастар жинау, дене дайындығымен айналысу, қару қолдануды меңгеру сияқты нұсқаулар айтылды. Степногорскіге қайтқанда менің көзқарасым бұрынғыдай емес еді. Мемлекет пен қоғамға, басқа мұсылмандарға деген қатынасым күрт өзгерді.

– Сол кезеңдегі өзіңізді радикал деп атай аласыз ба?

– Иә, анық айта аламын. Ол кезде әлемді «біз» және «олар» деп бөле бастадым. Мемлекетті дұрыс емес құрылым, көптеген адамдарды адасқан немесе діннен алыс деп қабылдадым. Қарулы күрес идеясы да мүмкін нәрсе болып қалды. Радикал адам үшін ең қауіптісі – оларға «ұстаздарының», жақтастарының сөзі мен іс-әрекеті қисынды болып көрінеді де тұрады. Ресми имам қарсы пікір айтса, «ол сатылған» дейсің, ата-ана қарсы болса, «олар дінді түсінбейді» дейсің, мемлекет тыйым салса, «исламға қарсы» деп

қабылдайсың. Сөйтіп, кез келген қарсы дәлел сенің көзқарасыңды әлсіретпей, керісінше күшейте береді.

– 2006 жылдың күзіне қарай әңгіме нақты әрекетке ұласты ма?

– Ол біз бұған дейін сөз жүзінде талқылаған кейбір нәрселерді тәжірибеде тексеруге барған уақытымыз еді. Бұл өте қауіпті шектен өту болатын. 2006 жылғы 16 қарашада бізді ұстады. Қазір сол кезде ешқашан айта алмайтын сөзді айтамын: бізді дер кезінде тоқтатқаны дұрыс болды. Өйткені белгілі бір ойлар мен мақсаттар болғанын жоққа шығармаймын. Бұрын «ешкімді өлтірген жоқпын, ештеңе жарған жоқпын, не үшін отырмын?» деп ойлайтынмын. Қазір сұрақты басқаша қоямын: егер бізді сол кезде тоқтатпағанда, не болар еді? Зорлықты ақтай бастаған адам ертең міндетті түрде тоқтайды деп кім кепілдік береді?

– Бұл түсінік бірден келген жоқ қой?

– Жоқ, әрине. Алғашқы жылдары өзімді әділетсіздіктің құрбаны санадым. Тергеу, сот, мүліктің тәркіленуі, бәріне мемлекет пен қызметкерлерді кінәладым. Өз кінәмді көрмедім. Бірақ ең ауыр салдарды отбасыма қарап түсіндім. Адвокаттар мен түрмедегі қажеттіліктерге ақша керек болды, мүлік сатылды. Анам мен жұбайым, балаларым қиын жағдайда қалды. Сонда бір нәрсені ұқтым: радикалды көзқарастағы адам «өзім құрбан болуға дайынмын» дейді. Бірақ анаң дайын ба? Жарың мен балаларың дайын ба? Сен бұл жолды өзің таңдадың, олар

таңдаған жоқ. Менің әрекетімнің ең үлкен зардабын ең жақын адамдарым тартты.

– Қамауда көзқарасыңыздың өзгеруіне не түрткі болды?

– Алғашында мен өте агрессивті болдым, әкімшілікпен қақтығыстым, қызметкерлерді жау санадым. Кейін терроризм мен экстремизм бойынша сотталған, менен де радикал адамдар келді. Олардың кейбірі айналаның бәрін кәпір санайтын, тіпті ата-анасы мен туыстарын да жоққа шығаратын. Мен олармен дауласа бастадым. Дауласқан сайын медреседе алған білімім, хадистер, ханафи фиқһы есіме түсе бастады. Ұстаздардан сұрап, кітаптардан тексергенде, бұрынғы білімім қайта орныға бастады. Яғни радикализм кезінде ығыстырылып қалған білім қайта жұмыс істеді.

– Қызметкерлермен қарапайым адами қарым-қатынас та әсер етті ме?

– Әрине. Бір қызметкер менімен ұзақ уақыт сөйлесуге тырысты, ал мен оны жау ретінде қабылдадым. Кейін әңгіме спортқа ауысып, футбол ойнауға келістік. Қызметкерлер мен сотталғандар болып матч өткіздік. Осындай қарапайым әрекет менің санамдағы «абсолютті жау» бейнесін бұза бастады. Кейде адамға дәлел айтудан бұрын оның қарсы алдындағыны адам ретінде көруіне мүмкіндік беру керек. Содан кейін біз білікті ұстаздарды шақырып, Құран, хадис, араб тілі, ханафи фиқһын жүйелі оқуға мүмкіндік беруді сұрадық. Ешкім «сен қателесесің» деп қысым жасаған жоқ. Нақты мәселені алып, дәлел, кітап, ғалымдардың пікірлері арқылы талқыладық. Сенім осылай біртіндеп іштен өзгерді.

– Сонда тиімді дерадикализацияның негізі неде?

– Бір ғана қысыммен адамның сенімін өзгерту қиын. «Сен экстремисің, сен қателесесің» десең, ол одан сайын жабылады. Ең әуелі оның неге солай ойлайтынын түсіну керек: кімді бедел санайды, қандай кітап оқиды, қандай жағдай оны осы көзқарасқа әкелді? Әр адамның өз «кілті» бар. Біріне діни дәлел әсер етеді, екіншісіне анасына деген қарым-қатынасы, үшіншісіне балалары. Сондықтан бұл әрқашан жеке әдіске құрылатын жұмыс деп санаймын.

– Бостандыққа шыққаннан кейін осы жұмыспен айналысуға не түрткі болды?

– Алғашында тек отбасыммен қалыпты өмірге оралғым келді. Бірақ біраз уақыттан кейін бұрын бізге сабақ берген ұстаздардың бірі бір мекемеде

радикалды көзқарастағы сотталғандармен сөйлесуді өтінді. «Мен ғалым емеспін ғой» дедім. Ол: «Ғалым болып көрінудің қажеті жоқ, өз басыңнан өткенді айт», – деді. Сол сапардан кейін мен өз тәжірибемнің өзгелерге пайдасы барын түсіндім.

– Сізге ерекше әсер еткен оқиғаның бірі анасымен кездесуден бас тартқан жас жігіт туралы екен. Қалай болған еді?

– Анасы кездесуге келген еді, баласы болса оны «кәпір» деп санап, кездесуге шығудан бас тартқан. Мен одан: «Неге анаңмен кездеспейсің?» деп сұрадым. Сосын өз анам туралы айттым: «Сенің анаң тірі, сені көруге келді. Ал менің анам енді келе алмайды. Ол қайтыс болды. Мен оған өз әрекетіммен қанша ауыртпалық әкелгенімді әлі күнге ойлаймын», – дедім. Біраз сөйлескеннен кейін ол жылап жіберді. «Неге жылап отырсың?» десем, «Анамның алдында ұяламын» деді. Кейде күрделі діни даудан гөрі адамның өз өміріне, ата-анасына қарауына мүмкіндік беру әлдеқайда әсерлі...

– Қазіргі жастар үшін қауіп бұрынғыдан өзгерді ме?

– Қайта қазір қауіп күрделірек. Бұрын радикалды ортаға кіру үшін таныстық, жеке кездесу, дискілер, кітапшалар қажет болатын. Бүгінде телефонның өзі жеткілікті. Жасөспірім үйінде отырып-ақ сағаттап радикалды контент көре алады. Ол ешқандай топқа кірмеуі де мүмкін. Сондықтан жастарға түсінікті діни білім, сұрақтарына ашық жауап беретін білікті мамандар және отбасының назарын күшейту өте маңызды.

– 2006 жылғы өзіңізбен бүгін кездессеңіз, не айтар едіңіз?

– «Анаңды жақсы көр. Жарыңды жақсы көр. Оларға зиян жасама», – дер едім. Ол кезде дұрыс деп санаған көзқарасым ең алдымен өз отбасыма, балаларыма, жұбайыма соққы болды. Менің артымнан ерген жігіттердің де аналары, әйелдері, балалары зардап шекті. Бүгінде түсінгенім: адамның көзқарасы мен әрекетінің құнын көбіне оның ең жақын адамдары өтейді. Сондықтан 2006 жылғы өзіме: «Асықпа, адамдарды жау деп жариялама, отбасыңа қара, сенің соңынан ергендердің де тағдырын ойла», – деп айтар едім.

Сұхбаттасқан Данияр КЕНЖАЛИН,
ҚМДБ Діни оңалту бөлімінің меңгерушісі

ТАЛАҚТЫҢ ТҮРЛЕРІ

Талақ сөзінің тілдік мағынасы «жіберу, тастау, тәрк ету» дегенді білдіреді (Шәукәни, «Нәйлу әл-аутар», 6/262.). Ал шариғаттағы мағынасы: «Талақ – арнайы сөздермен некелік одақты бұзатын шариғи үкім» (Мәргинани, «әл-Һидая шарху бидаяти әл-мубтади. Абдулхай әл-Ләкнауи түсіндірмесі», 3/150.).

Шариғатта ерлі-зайыптылардың арасында дау-дамай туындап, татуласуға мүмкіндік болмаса ажырасуға рұқсат етіледі (Сарахси, «Әл-Мәбсут», 2/6). Алайда аса қажеттілік болмаса, талаққа жүгіну дұрыс емес. Ибн Омардан жеткен хабарда Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«Алла Тағала халал еткен нарселерінің ішіндегі ең ұнамсызы – талақ»**, – деген (Әбу Дәуіт, №2178. Ибн Мәжә, №2018).

Талақ бірнеше түрге бөлінеді. Сипатына қарай –

сүннет және бидғат талақ; айтылу формасына қарай – сарих (ашық түрде айтылған) және киная (астарлы түрде айтылған) талақ; нәтижесіне қарай – рағғи (идда мерзімі ішінде қайтаруға болатын) және бәйн талақ; жүзеге асу уақытына қарай – нақты түсетін, уақытқа және шартқа байланысты талақ болып бөлінеді.

1. Сүннет және бидғат талақ

1) Сүннет талақ – шариғат белгілеген тәртіппен

берілетін талақ. Ханафи мәзһабында ол уақытқа және санына қарай екіге бөлінеді. Уақыт жағынан әйелдің етеккірі тоқтап, таза болған кезінде және сол тазалықта онымен жақындаспай тұрып талақ беріледі. Ал саны жағынан бір тазалық кезеңінде бір талақтан артық айтылмайды (Мухаммад Әбу Заһра, «Әл-Ахуалу әш-шахсия», 286-287.).

Сүннет талақ ахсан және хасан болып екіге бөлінеді. Ахсан – әйел таза кезінде, онымен жақындаспай тұрып бір талақ беру және иддасы аяқталғанға дейін асықпай күту. Хасан – үш бөлек тазалық кезеңінің әрқайсысында бір-бір талақтан беру (Мухаммад Қадри Бәшә, «Әл-Ахкәму әш-шәрғияту фи әл-ахуали әш-шахсия», 2/531.).

Бұл тәртіп Құран мен сүннетке негізделген. Алла Тағала: **«Уа, Пайғамбар! Егер әйелдерді талақ етсеңдер, оларды белгілі мерзімінде (талақ мерзіміне) ажыратыңдар да, мерзімді есептеңдер»** («Талақ» сүресі, 1-аят) деп бұйырады. Сондай-ақ Абдулла ибн Омар әйелін етеккір кезінде талақ еткенде, Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) оған әйелін қайтарып алып, кейін таза кезінде талақ беруді бұйырған (Мұслим, №1471).

Демек, сүннетке сай талақтың негізгі талаптары – әйелдің таза болуы, сол тазалық кезінде онымен жақындаспау және бір тазалықта бір ғана талақ беру.

2) Бидғат талақ – шарифат белгілеген тәртіпке қайшы берілетін талақ. Ол уақытқа және санына қарай бөлінеді. Уақыт жағынан әйелге етеккір немесе нифас кезінде, сондай-ақ таза кезінде онымен жақындасқаннан кейін талақ беру бидғат саналады. Ал сан жағынан бір тазалық кезеңінде екі немесе үш талақты қатарынан айту бидғат талаққа жатады (Кәсәни, «Бәдәиу әс-сәнайығ», 4/201-202). Мысалы: «Сен талақсың, сен талақсың, сен талақсың» деп бір отырыста үш рет айту.

Бидғат талаққа тыйым салудың негізгі хикметі – әйелдің идда мерзімін негізсіз ұзартпау, асығыс шешім қабылдаудың және кейін өкініп қалудың алдын алу, сондай-ақ ерлі-зайыптыларға татуласуға мүмкіндік беру (Нәбил ибн Кәмәлуддин Мухаммад Тахун, «Әхкәму әл-усра фи әл-исләм», 320-321). Жұмһүр ғалымдардың, соның ішінде төрт мәзһаб имамдарының пікірінше, бидғат талақ беру – күнә, бірақ талақтың өзі есептеледі.

2. Сарих және киная талақ

1) Сарих (ашық) талақ – бұл «талақ» мағынасын білдіретін немесе ғұрыпта тек ажырасу үшін қолданылатын, кез келген тілде айтылған анық сөздер арқылы жүзеге асатын талақ. Мысалы «Сен талақсың!»,

«Сен талақ етілгенсің!».

2) Киная (астарлы) талақ – ажырасуға да, басқа мағыналарға да қолданылатын сөздер арқылы айтылатын талақ. Мұндай жағдайда талақтың жүзеге асуы ниетке байланысты. Мысалы: «Үйіңе бар», «Сен боссың», «Өзіңмен өзіңсің» деген сөздер талақ ниетімен айтылса, талақ түседі, ал басқа ниетпен айтылса, түспейді (Мухаммад Қадри Бәшә, «Әл-Ахкәму әш-шәрғияту фи әл-ахуали әш-шахсия», 2/536. Мухаммад Сайд әт-Тантауи, «Әл-фикһ әл-муйассар», 3/91).

3. Ражғи және бәйн талақ

1) Ражғи талақ – ер адамның әйеліне берген бір немесе екі талақтан кейін, оның идда мерзімі аяқталмай тұрып, жаңа неке қимай және жаңа мәһір белгілемей әйелін қайта қарамағына алу мүмкіндігі. Қайтару сөзбен («сені қайтардым», «әйелімді қайтарып алдым») немесе іс арқылы жүзеге асады. Егер идда мерзімі ішінде қайтармаса, онда әйелді тек оның разылығымен, жаңа неке және мәһір белгілеп қана қайтара алады.

Ражғи талақтың негізгі мақсаты ерлі-зайыптыларға және отбасын сақтап қалуға мүмкіндік беру. Алла Тағала: **«Егер жарасуды қаласа, әйелдерін қайтаруға өз ерлері лайығырақ»** («Бақара», сүресі, 228-аят) деп баян етеді. Сондықтан қайтарудың мақсаты әйелге зиян келтіру емес, отбасын түзету болуы тиіс («Хәшияту ибн Абидин», 3/233).

2) Бәйн талақ – ер адамның әйелін ражғи түрде қайтара алмайтын ажырасу. Ол кіші бәйн және үлкен бәйн болып екіге бөлінеді.

Кіші бәйн талақ – ері әйелін басқа біреуге тұрмысқа шықпай-ақ, оның разылығымен, жаңа неке қиып және мәһір сыйын белгілеп қайтара алатын талақ («Әл-Ахуалу әш-шахсия фи әш-шарифати әл-исләмия», 199). Кіші бәйн талақ әйеліне қосылмай тұрып талақ бергенде, хулға арқылы ажырасқанда, қазы ажырастырғанда және ражғи талақтың иддасы аяқталғанда жүзеге асады (Мухаммад Әбу Заһра, «Әл-Ахуалу әш-шахсия», 296). Кіші бәйн талақтың негізгі нәтижелері: біріншіден, ер адамның талақ беру құқығы біреуге кемиді; екіншіден, неке бірден бұзылып, ерлі-зайыптылар бір-біріне бөгде болады және қайта қосылу үшін әйелдің разылығы, жаңа неке мен мәһір қажет; үшіншіден, әйел бұрынғы күйеуіне мәңгілікке харам болмайды, сондықтан қайта қосылу үшін басқа адамға тұрмысқа шығуы шарт емес (Мухаммад Мухиддин Абдулхамид, «Әл-Ахуалу әш-шахсия фи әш-шарияти әл-исләмия», 287-288).

Үлкен бәйн талақ – әйелге үшінші талақ берілген кезде жүзеге асады. Бұл жағдайда ер адам әйелін қайтара алмайды. Тек әйелі басқа біреумен шарифи

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا
 الْعِدَّةَ وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ لَا تَخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ
 إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يَتَعَدَّ
 حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ لَا تَدْرِي لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ
 ذَلِكَ أَمْرًا ۝١

тұрғыдан дұрыс неке қиып, ол күйеуінен ажырасқаннан кейін, яғни күйеуі өз еркімен талақ бергеннен кейін ғана қайтара алады (Әл-Азһар университетінің шариғат және заң факультетінің фикһ бөлімі ұстаздары, «Әл-Ахуалу әш-шахсия фи әш-шариғати әл-исләмия», 204). Алла Тағала Құранда былай дейді: «(Екіден кейін) **ер әйелін мүлде ажыратса, бұдан кейін ол (әйел) басқа ерге тимейінше оған (бірінші еріне) халал болмайды. Ал егер ол (екінші ер) оны талақ қылса, екеуі де Алланың шегін орындаймыз деп ойласа, қайта табысуларында күнә жоқ**» («Бақара» сүресі, 230-аят) деп баян етеді.

4. Нақты түсетін, уақытқа және шартқа байланысты талақ

1) Нақты түсетін талақ – талақ сөзі айтылған сәтте бірден жүзеге асатын талақ. Мысалы: «Сен талақсың», «Сені талақ еттім». Ақыл-есі дұрыс, балиғатқа толған ер адам талақ сөзін әйеліне нақты немесе үкім жағынан бағыттап айтса, талақ сол сәтте түседі.

2) Уақытқа байланысты талақ – талақты белгілі бір уақытқа байланыстыру. Мысалы: «Сен ертең талақсың», «Рамазан айы келгенде талақсың». Мұндай жағдайда талақ сөз айтылған сәтте емес, белгіленген уақыт келгенде түседі. Алайда сол уақытта әйел шынайы немесе үкім жағынан оның жұбайы болуы шарт. Егер уақыт келген кезде әйелдің некелік одағы жойылған болса, талақ жүзеге аспайды. (Мухаммад Мухиддин Абдулхамид, «Әл-Ахуалу әш-шахсия фи әш-шариғати әл-исләмия», 374-375).

3) Шартқа байланысты талақ – талақты белгілі бір істің орындалуына байланыстыру. Мысалы: «Егер үйден рұқсатсыз шықсаң, талақсың». Мұндай жағдайда шарт орындалса, талақ түседі. Оның негізгі шарттары:

қойылған шарт орындалмаған болуы, оның орындалуы мүмкін болуы және шарт орындалған кезде әйелдің шынайы немесе үкім жағынан жұбайы болуы. Егер шарт орындалған кезде әйел оның жұбайы болмаса, талақ түспейді (Мухаммад Әбу Заһра, «Әл-Ахуалу әш-шахсия», 298).

Қорыта айтқанда, талақ – ерлі-зайыптылар арасындағы некелік байланысты бұзатын шариғи үкім. Ислам шариғаты талақты отбасы мәселесін шешудің соңғы шарасы ретінде қарастырып, ең алдымен ерлі-зайыптылардың татуласуына, өзара түсіністікке келуіне және отбасын сақтап қалуына мән береді. Жоғарыда талақтың негізгі түрлері мен олардың шарттары мен үкімдерін қысқаша баяндалды.

Талақ мәселесінде сөздің мағынасы мен айтылу формасы, ниет, жағдай, талақтың саны және әйелдің некелік мәртебесі маңызды рөл атқарады. Сондықтан ерлі-зайыптылар мүмкіндігінше отбасын сақтап қалуға күш салып, талаққа тек бірге өмір сүруді жалғастыру мүмкін болмаған жағдайда ғана жүгінугі тиіс. Ал талақ беру қажеттілігі туындаса, оны ашуға, асығыстыққа немесе эмоцияға салынбай, шариғат белгілеген тәртіппен талаптарға сай жүзеге асыру қажет. Талақтың мақсаты – бір-біріне зиян келтіру немесе кек алу емес, шарасыз жағдайда екі тараптың да құқықтарын сақтап, әділ әрі жауапкершілікпен ажырасуға мүмкіндік беру. Осылайша, Ислам шариғаты отбасын сақтауға барынша мән бере отырып, ажырасу қажеттілігі туындаған жағдайда оны жүзеге асырудың нақты тәртібі мен талаптарын белгілеген.

Бауыржан ӘБДУӘЛІ,
 ҚМДБ Шариғат және пәтуа бөлімінің маманы

ӘКЕНІҢ ТӘРБИЕЛІК ӘДІСІ

Ардақты Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): «Барлық бала (иман) болмысымен туады. Ал, ата-анасы яхуди немесе христиан немесе отқа сыйынушы етеді. Бұл жануардан жануар туатыны сияқты. Сендер төлдің құлағы кесілген боп туганын көрдіңдер ме?», – деген. Аталмыш хадис бала кіршіксіз таза боп туатынын меңзейді. Әрі баланың қалыптасуында әкешесі тәрбиесінің маңызды екенін аңдатады.

Бірақ, әке ретінде баламыздан өзіміз істемейтін дүниелерді талап етуіміз қаншалықты дұрыс? Баланы жақсылыққа бейімдеуге тырысамыз. Алайда, бала көзінде түзу болмасақ ше? Мұның қаншалықты тәрбиеге әсері бар? Қасиетті Құранда: «...Расында бір қауым, өзін өзгертпейінше, Алла оны өзгертпейді...» дейді. Демек, бала тәрбиесі әуелі әкенің жақсылыққа бет бұруынан басталады. Ең бірінші тәлімгер, яғни әке өзгеруі керек. Еркек болған соң жұмыс шаш-етектен болуы заңдылық. Бірақ, шаңырақ иесі ретінде үйдің

ішкі шаруасына қолғабыс ету керек. Бала тәрбиесінде әкенің тұлғалық бейнесі ерекше рөлге ие. Сонымен қатар әр әкенің өзіндік тәрбие тәсілі болады. Біз соның ең маңызды қасиеттеріне тоқтап өтейік:

Үлгі болу – тәрбиедегі ең маңызды тәсілдің бірі. Адам бойындағы жағымды жүріс-тұрысы да, теріс іс-әрекеті де еліктеу тудыруы әбден мүмкін. Әсіресе, жас бала үлкендердің әрбір қимыл-әрекеті дұрыс деген оймен оларға еліктейді. Жалпы, ересектер арасында баланың ең бірінші үлгі тұтатын тұлғасы – әке. Әдетте,

шамамен бала екі жасынан бастап еліктеуді бастайды. Ал, бес-алты жасында еліктеу ең жоғарғы шыңына жетеді. Мұнан кейін жігіттік шағына дейін бірқалыпты сақталады. Баланың әкесіне еліктеуі – оған деген сүйіспеншілігінің нышаны. Ешбір қорқудың немесе күштеудің салдары емес. Бұл – бейкүнә баланың кіршіксіз көңілінен туған әкеге деген ыстық сезім.

Бала еліктеу және үлгі тұту арқылы біз ойлағаннан әлдеқайда көп дүниелерді үйренеді. Мағруф Зурайқ: «Бала бізден әсерленеді. Осылайша, біздің қарым-қатынастағы жүріс-тұрысымызға еліктейді. Көрші-қолаңмен қарым-қатынасымызға, жұмыстағы әріптестерімізмен сөйлескен әдісімізге дейін еліктейді. Әдетте мұны біз көбіне көп байқай бірмейміз. Біздің көңіл-күйіміз тұтастай баламыздың рухани бейнесіне айналады», – деп жазады. Осы негізде, балаға жақсы өнеге болудың жолы әкенің жақсы істерге әдеттенуінен басталады. Қасиетті Құранда:

«Уа, иман келтіргендер! Өздерің істемейтін нәрсені неге айтасындар?! Істемейтін істі айту – Алланың алдында ең жеккөрінішті нәрсе». Бұл аяттың бір мағынасы, әдетте адамның сөзі балдан тәтті келеді де, бірақ іс жүзінде тірлігі алабөтен боп шығады. Сол сияқты әке де балаға жаман бол демейді. Бар жақсыны айтып тәрбиелемек болады. Алайда, балаға естіген сөзден қарағанда әкесінен көрген тәрбиесі әлдеқайда жұғымды келеді. Хадисте: **«Қиямет күні бір адамды алып келеді де, оны тозаққа лақтырады. Сол кезде ішінен ішек-қарны ақтарылып түседі де, диірменді айналған есек сияқты ішегі денесіне оратылып жатады. Оның айналасына тозақтағы адамдар үйіліп қалады. Олар: Әй, пәленше саған не болған? Сен жұртты жақсылыққа шақырушы едің, жамандықтан қайтарушы емес пе едің?, - дейді. Сонда ол: Иә, солай. Мен жұртты жақсылыққа шақырушы едім, бірақ өзім соны жасамаушы едім. Жұртты жамандықтан қайтарушы едім, бірақ өзім соны істейтінмін»,** – делінген.

Бала – алты жасар. Ол ата-анасының айтып жүрген ақыл-кеңестерін өздері қаншалықты орындайтындығын ажырата алатын халде. Сондықтан, жалаң сөз бұдан кейін балаға тәрбие бола алмайды. Мұнан кейін, әкенің сөзі мен жүріс-тұрысы үйлесуі қажет. Бүгінгі таңда, біздің иманымыз, мінез-құлығымыз және құндылықтарымыз бір жақта. Ал күнделікті жүріс-тұрысымыз бір жақта бөлек болып тұр. Құндылықтар мен өмір салтымыз бір-бірімен қабыспаса балаға ешбір оң әсері болмайды. Иманымыз бен әрекетіміз бір-бірімен үйлеспейтін қарама-қайшы, теріс боп

тұр. Ендеше, мұндай қарама-қайшылық ортада жақсы ұрпақ өсіремін деу қиынның қиыны.

Бала тәрбиешінің сөзін құлағымен естиді. Алайда, көзімен көріп тұрғаны мүлдем басқа жағдай. Табиғин Амр бин Ұтба баласының мұғаліміне: «Баламды түзетудегі ең бірінші тірлігің өзіңді түзету болсын. Себебі, баланың екі көзі сенің жүріс-тұрысында. Бала сен істеген әрбір тірлік мақұл, жақсы деп біледі. Оның түсінігіндегі жағымсыз нәрсе де сен құптамаған және жақтырмаған тірлік», – деген екен. Бала сөздердің мән-мағынасын жіті түсіне бермейді. Олар үшін көзбен көріп ұғынатын өрнек қажет.

Мейірім мен махаббат. Бұл ұғымдар – тәрбиенің іргетасы. Мейірім баланы құшақтау, бетінен сүю, жұмсақ мәміле жасаумен көрініс табады. Бала нәресте болса да мейірімнің не екенін ұғынады. «Баланы – жастан» деген ұғымды қаталдық тәрбиенің негізі деп асыра сілтеп жібереді. Мейірім көрмеген баладан ертең әкесі қалайша мейірім күтпек. Бала ертең біреумен мейірімді бөлісе алуы үшін әкесінің мейіріміне тойып өсуі қажет. Акрағ бин Хабис Пайғамбарымыздың (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) жанында отырған екен. Ардақты Пайғамбарымыз жүгіріп келген бала Хасанның маңдайынан сүйеді. Сонда, Акрағ: «Менің он балам бар. Олардың ешбірін сүйіп көрмеппін» дейді. Бұған Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«Кімде-кім мейірімділік етпесе, мейірім көрмейді»,** – деген екен. Әнас бин Мәлік (Алла оған разы болсын): «Бала-шағасына Пайғамбарымыздан мейірімді адамды көрмедім» дейді.

Жалпы, әкенің балаға деген мейірімі – табиғатында бар қасиеті. Балаға мейірім көрсетудің әкеге ешбір қиындығы жоқ. Ал, енді әке жүрегінде мейірім жоғалса, онда оның ең бақытсыз адам болғаны. Әкесінен қаталдық сезген бала да әкесіне қасақана осындай мәміле көрсетеді. Бала әкесіне одан алған сезімін көрсетеді.

Әбу Ләйлә риуаяты: «Пайғамбар құзырында едім. Үстінде Хасан ба, Хусейн бе отырған. Отырған күйі бала кіші дәретін жіберді. Баланың зәрі жолақ боп ағып жатқанын көрдім. Сонда мен баланы (Хасанды) алмақ боп ұмтылдым. Пайғамбар (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«Балама тиіспеңдер. Дәретін бітірмейінше шошытпаңдар»,** – деді. Артынша су құйып жіберді».

Әділдік. Әке балаларына тең қарауы керек. Ұл-қыз деп, тұңғышым немесе кенжем, еркетайым деп бөліп жармауы тиіс. Олардың арасында әділ мәміле жасауы қажет. Әкенің мейірімде алалап жатқанын көріп

өскен бауырлар бір-бірін жек көріп және қызғанып есейеді. Тіпті, әкесіне де кектенуі мүмкін. Хадисте: **«Ақиқатында, Алла Тағала сендер өз араларыңда әділ болуларыңды қалағандай балаларыңның арасында да әділ болуларыңды қалайды»** делінген. Бір баланың тілі ерте шығады. Бірі епшіл, пысық келеді. Міне, осындайда, баланы бөліп, сен ширақ емессің, пысық емессің деп бөлу – әке тарапынан болған өрескел қателік. Әке баланы қаз қалпында жақсы көру керек. Бала әкенің мейірімін сезініп өсуі керек. Мұның бала мінезінің дұрыс қалыптасуына үлкен әсері бар.

Зерттеушілер бала бойында кектену және қызғану сияқты теріс қылықтың төркінін іздеген. Мамандар бірауыздан мұндай оғаш мінезге қатты әсер етуші фактор ретінде аға мен бауырды немесе қарындасты бірін-бірінен артық санау екенін айтқан. Сонымен бірге, балалардың көзінше немесе естіртіп бір-бірімен салыстыру да өзіндік кері әсерін тигізеді. Сондықтан, әке ретінде барлық баласына тең қарауы тиіс. Тіл алғыш баласын бұзығынан артық жақсы көрмеу, кенжесін үлкенінен артық еркелетпеу деген сияқты. Мұның барлығын бала сезеді, аңғарады. Әке осындай қателік жіберсе, дер кезінде жағдайды түзетуге тырысуы қажет. Әйтпесе, «жәбір» көрген баласы бауырларына деген ашу-ызамен өседі. Бала қажетінше ала алмаған мейірім мен көңілдің есесін бауырларынан қайтару ойымен ер жетеді.

Әкеге серік болу. Бала сегіз жастан кейін әкесімен бірге отырып, әңгімеге араласқанды қалайды. Әкесінің сөз саптауын, көптің ішінде өзін ұстау мәнерін көріп, үлгі ете бастайды. Осы кезеңді әке дұрыс пайдалануы қажет. Баланы мүмкіндік туған жағдайда өзімен бірге алып жүру. Бұл – бала үшін баға жетпес тәрбие көзі. Әкесінің жанында жүріп немесе үйге қонақтар келгенде дастарқан басында меймандарға қызмет ету арқылы көпті үйренеді. Әрине, үнемі баланы бірге ертіп жүру мүмкін емес. Десе де, жұмасына бір рет бірге ертіп саябаққа немесе басқа да жерге шыққан жөн. Сонымен бірге, әр күні кешке жарты сағаттай бірге әңгіме-дүкен құруды әдетке айналдырған жөн.

Даналықпен бағыт беру. Жеңілдету, оңайластыру әрі жақындату – шарифаттың ұстанымы. Балаға бір істі немесе шаруаны үйретуде осы тәсілді қолдану қажет. Сонда мейлінше тез үйренеді. Хадисте: **«Дұрыс бағытқа**

салыңдар, жақындата түсіңдер. Таңертең және кешке әрекет етіңдер және түннің бір уақытында (бас салып, өзін қинай бермей тіршілік пен құлшылыққа тиімді уақытта әрекет ету меңзелуде). Орташа әрекет етіп мақсатқа жетесіңдер» деп баяндалған. Тағы бір хадисте: **«Кінәмшілдер құрдымға кетті»** делінген. Бұл риуаяттағы кінәмшіл – сөзінде және ісінде шектен шығушы, тым назшыл, өте кірпияз адам. Ибн Ражаб Ханбали: Алла Тағалаға ең ұнамды іс – дұрыс бағыттағы, орта деңгейдегі, оңайластырылғаны және ешбір қиындату және ауырлату болмағаны», – дейді. Міне, бұл – құлшылыққа қатысты талаптар. Ендеше, басқа шаруада жұмсақтық, оңайлатуды әлдеқайда көбірек қолдану қажет.

Тәрбиеде әр нәрсенің мөлшерін білу қажет. Тым шектен шығу зиян. Сол сияқты немқұрайлықтың да сол деңгейде залалы бар. Тәрбиеде әр нәрсенің орта тұсын таба білу маңызды. Әке үнемі балаға бағыт беріп отырғаны жөн. Бірақ, жалықтырып жіберетіндей тым көп айтуының пайдасынан гөрі зияны көбірек болмақ. Сол сияқты баланы жазалауда да орта тұсын таба білу керек. Өйткені, жазаның мақсаты баланы тәрбиелеу, жасық та қорқақ ету емес. Сондықтан, баланың кейбір бұзықтығын байқамағандай болған дұрыс.

Имам Ғазали: «Баланы көп жазғырма. Әйтпесе, балаға әдепсіздік түкке тұрғысыз боп қалады. Нәтижеде, сөз баланың жүрегіне ешбір әсері тимейтін болады. Әке сөзінің сұсын сақтасын. Тек арақидік ескерту айтсын», – деген екен. Демек, баланың әрбір тентектігіне «қой» деп айта берудің ешбір пайдасы жоқ. Керісінше, мұндайда әке сөзінің қадірі қашады. Баласын жөнге салмақ болған әке жәбірлеуден аулақ болуы қажет. Ұрысуы да, жазалауы да шектен шықпауы керек. Бала әкенің мейірімін сезінуі керек. Әркез еркелеп, әзілдесіп ойнай алатынын біліп тұруы қажет. Сонымен бірге, әкесіне деген құрметі мен сыйлауын жоғалтып алмауы тиіс. Демек, әке бойында – мейірім мен махаббат, айбын мен батылдық бір-бірін толықтырып тұруы керек.

Руслан ҚАМБАР,
Алматы қалалық «Таугүл» мешітінің бас имамы

КӨПБАЛАЛЫ ОТБАСЫНЫҢ 4 АРТЫҚШЫЛЫҒЫ

Атам қазақ «Бір баласы бардың шығар-шықпас жаны бар, екі баласы бардың болар-болмас халі бар» дей келе «Он баласы бардың орда бұзар қолы бар» деп әспеттеген. Шынында бала – мына жалғанның сәні мен қызығы, өміріміздің жалғасы. Ал көпбалалы отбасының қашанда айбыны асып, абыройы асқақтап тұрады. Көп балалы болудың біз елеп-ескере бермейтін артықшылықтарын санамалап көрейік.

ПАЙҒАМБАРЫМЫЗ ЖАҚСЫ КӨРГЕН

Асыл дінімізде көп балалы болудың артықшылығы нақты айтылған. Өйткені ұрпақтың көптігі мұсылман үмбетінің, ұлттың күшеюіне себепші. Ардақты Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) балаларды ерекше жақсы көріп, көп бала табатын әйелге үйленуді өсиет еткен. Бірде Алла елшісіне (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) бір кісі келіп: «Мен текті әрі әдемі әйел таптым, алайда бала таппайды екен. Соған үйленейін бе?» – деп сұрайды. Пайғамбар: **«Жоқ»**, – деп жауап береді. Сосын әлгі кісі екінші жолы келеді, онда да тыйым салады. Үшінші мәрте келгенде Пайғамбар (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«Сүйкімді әрі көп бала туатын әйелге үйленіңдер! Басқа үмбеттерге (Қиямет күні) сендердің көптіктеріңмен мақтанатын болайын»**, – деген (Әбу Дәуіт). Көп балалы болып және оларды адал жолмен бағып-қағу Жаратушының разылығына жеткізеді. Сондықтан ұл-қызымыздың көп болуы Алланың мейірімі әрі көз-қуанышымыз бақытты отбасының іргетасы десек, артық айтқандық емес.

БАУЫРМАЛ БАУЫРЛАР

Көпбалалы отбасыларда бауырлар бір-біріне қарайласып, бауырмал болып өседі. Бір-екі баласы бар отбасыларға қарағанда эгоизм мен менмендік белгілері байқала бермейді. Негізінен дұрыс тәрбие берілсе, бір-бірінің жағдайын үнемі ойлап жүреді. Қысылғанда қол ұшын беріп, қиналғанда демейтін де – бауыр.

Өмір бар жерде өлім бар. Торқалы той мен топырақты өлімді ағайындылардың бірігіп атқарып жіберуі де жеңілірек. «Өлім бардың малын шашады, жоқтың артын ашады» деген емес пе? Тойға да аз шығын кетпейді. Осындайда бауырлар ынтымақты болып, бірлік танытатын болса, бағындырмайтын белес, алынбайтын қамал қалмайды. Сондай-ақ бір-біріне арқа сүйеп, өмір сүргенге не жетсін!

Ертеде жаугершілікте жаудың басшысы бір келіншекті бостандыққа жіберіп тұрып: «Өзіңмен бірге тек бір жақыныңды ғана алып кетуіңе болады», – дегенде әлгі әйел аз-кем ойланып, жалғыз бауырын таңдайды. Мұның себебін сұрағанда: «Басым аман болса күйеуге де шығармын, бала да табармын. Бірақ бауырды маған кім берсін», – деп айтқанда қарсы жақтың мәрт сардары әйелдің бауырымен қоса күйеуін, ұлын да босатқан көрінеді.

Жалғыз жүріп жол тапқанша, көппен жүріп адас. Себебі жалғыздық жаныңа жара салады, көңіліңді құлазытады. Ал көп болып, бірлесіп істеген іс – қашан да берекелі. Көп түкірсе – көл. «Жалғыз адам әлсіз болады. Ұлы істер тек қоғаммен бірге істелсе ғана жүзеге асады»

дейді ғұламалар. Ендеше бауырмен тату болу – берекелі істің бастауы әрі ынтымақтың темірқазығы.

АБАДАННЫҢ ТУУ МҮМКІНДІГІ

Күнделікті өмірде мына бір қызықты нәрсені байқадыңыздар ма? Көпбалалы отбасының кенжесі не одан алдыңғылары мықты болып шығады. Тіпті олар бір әулеттің қамқоршысына айналып, тірегі бола біледі. Арасынан ел басқаратындар да шығып жатады. Неге бұлай екенін ойланып көрдік пе? Өйткені дәл осы кезде еркектің ақылы толысып, кемеліне жетіп, денсаулығы да күшейеді. Сондықтан одан туатын бала абадан болып туады. Бұған қоса әйелінің де өмірлік тәжірибесі артып, ойы өзгеріп, санасы сәулеленіп, бәйбішеге айнала бастайды. Міне, осы уақытта сапалы ұрпақ дүниеге келіп, ата-анасына қоса елдің де көз-қуанышына айналады. Сегіз ағасын жаудан құтқаратын Ер Төстік Ерназар ақсақалдың қартайғанда сүйген ұлы емес пе еді?! Бүгінгі күні де мұндай мысалдар жетерлік.

Абадан деген не? Атам қазақтың айтуынша, қасқырдың не арыстанның күшігі. Халқымызда «Арыстан алтау туса да, біреуі болар абадан» деген сөз бар. Жас кезінде үйірді ұстап қалатыны белгілі болған күшікті де абадан дейді. Сол күшікті абадан десе, болашақта ел басқарып қалатын адамды да, балалардың ішіндегі мықтысын да абадан деген. Сондықтан көпбалалы отбасыларда абадан азаматтың өмірге келу мүмкіншілігі мол деп айтуға болады.

ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР ҰЛЫҚТАЛАДЫ

Үлкенді сыйлау, кішіге ізет көрсету арқылы бір-біріне мейірімі оянып, бабалардан келе жатқан асыл құндылықтарымыздың да сақталуына белгілі бір дәрежеде ықпалын тигізеді. Балалар ата-әжеге, ата-анаға, туған-туысқа және үлкен бауырларға деген сый мен құрметті отбасында көріп өскен соң, есейе келе өз ортасына да жаяды. Бала көп болғандықтан сүндет той, үйлену мен қыз ұзату тойлары да көп болатыны белгілі. Алыстағы ағайынның басын қосатын осындай жиындарда құда күту, той, беташар, тұсау кесу, шілдеhana сынды өзге де дәстүрлер мен жоралғылар жасалады. Бала кезінен мұның барлығына куә болған жеткіншектердің санасы сәулеленіп, ұлттық құндылықтың мәнін түсініп, махаббаты артады. Осылайша ұрпақтар арасында дәстүр сабақтастығы жалғаса береді. Сондықтан көпбалалы отбасы ұлттық дәстүрлерді сақтап, келесі ұрпаққа жеткізуде маңызды рөл атқарады.

Кеулімжай ҚҰТТЫ

МАХАББАТ ЖӘНЕ ЖАУАПКЕРШІЛІК

45 700. Бұл – Ұлттық Статистика бюросының 2025 жылы елімізде тіркелген ажырасу жөнінде дерегі. Махаббат, бақыт пен қуаныш отбасында екі адамға ортақ болғанымен, кейбір ерлі-зайыптылар әртүрлі себептерге байланысты екі бөлек өмір сүруге қадам жасайды. Ажырасудың себебі көп болғаны секілді, отбасын сақтап қалудың да жолдары жеткілікті.

Ұлттық Статистика бюросының дерегіне сүйенсек, 2025 жылы Қазақстанда 115 900 неке тіркеліпті. Жалпы некелесу коэффициенті 1000 адамға шаққанда 5,69-ды құраған. Үйленіп отау құрғандар саны бойынша көшті Астана қаласы бастап тұр. Екінші орында Қарағанды, үшінші орын Шығыс Қазақстан облысының тұрғындарына тиесілі болса, ең төмен көрсеткіш Қызылорда облысында екен. Өмірдің жаңа кезеңіне қадам басқан жас жұбайлардың жартысынан көбі, яғни, 78,9 мың неке қалаларда тіркелсе (68,1%), ауылдық жерде бұл көрсеткіш 37 мыңға жеткен (31,9%).

Өкінішке қарай, елімізде отау құрып жатқандардың саны көп болғанымен, ажырасу да азаймай тұр. Негізі

Қазақстан секілді жер аумағы үлкен, ал халқының саны аз мемлекет үшін бір отбасының да ажырасуы аз саналмайды және он бойдақ отау құрса да, ол көптік етпейді. Былтыр елімізде тіркелген ажырасу жөнінде дерек жоғарыда айтылды. Соның ішінде бес мыңға жуық отбасының некеге тұрғанына бір жыл да толмаған екен. Әрине, қанша жыл отасса да, ерлі-зайыптылардың екі бөлек кеткені жақсы нәрсе емес. Оның салдары – ортада бала болса, тіпті жаман.

Енді отбасыны қалай сақтап қалуға болады деген сұраққа жауап беріп көрелік. Ажырасудың дәм-тұзы жараспаудан бастап бірнеше себебі бар. Яғни, әркімнің отбасындағы қиындық немесе екеуара мәселенің себебі

сан алуан. Бір отбасының өзін басқамен салыстыруы дұрыс емес. Әйтсе де, біз көп мән бермейтін бір дүние бар. Ол отбасы болғаннан кейін емес, некеге тұрарда орындалады. **«Амалдар ниетке байланысты»** деп хадисте айтылғандай, әрбір ер мен әйел некелесер алдында шынайы түрде ниеттеніп, «осы ұстасқан қолымыз өмір бойы ажырамасын, бақиға аттанғанда да жұмақта жұбайыммен бірге болайын» дегендей тілек жүрек түкпірінде тұру керек. Міне, осындай ізгі ниет шаңырақ көтерген қос ғашықтың жүрегіне шынайы махаббат, мойнына жауапкершілік жүктейді.

Махаббат деген не? Бұл – келте ойлағанға тар түсінік, ал кең ойлай білген адам үшін теңізден терең, таудан биік ұғым. Нақты тұжырымда сезім деп айтылғанымен, отбасылық қатынаста ол бір исі жұпар гүл іспетті. Оның тұрағы жүректе болғандықтан күтімі де рухани қалпымызға байланысты болады. Ескінің адамдары, яғни, қазір сексеннің үстіндегі әжелерді сөйлетсеңіз, «Махаббат-сахабатыңды білмеймін, атаңның қолынан ұстаған күйі ақ босаға аттап, ақ жаулық тағып келін болғанбыз» дейді. Сол әжелер атамыздың ақ жағасын кірлетпей, арын да сақтап, малды да жайғастырып, үйдің де, сырттың да жұмысына ұқыпты болған, бала-шағаны да бағып-қаққан батыр аналар еді. Олардың ортасында махаббат болмады дейсіз бе? Отбасында ыдыс-аяқ сылдырламады деп ойлайсыз ба? Шынтуайтында, олай емес. Заман құбылды, адам өзгерді дегенмен, махаббат пен жауапкершілік ұғымы әсте өзгермеді. Біреулер «әлемді махаббат құтқарады» десе, енді біреулер мейірім, рақым деп топшылайды. Бұл айтылғандар – адамның рухани жан-дүниесінде болатын нәзік сезімдер. Ол уақыт пен көңіл-күйге байланысты өзгеріп отыруы мүмкін. Ал жауапкершілік деген қасиет жасқа да, жынысқа да қарамайды. Отбасы болғаннан кейін ер мен әйел арасында әртүрлі мәселелер туындауы, оның арты ренішке, тіпті ұрыс-керіске ұласып кетуі бек мүмкін. Бірақ ұрысты екен деп әр неке бұзыла берсе, не болмақ? Демек, «ырылдарсың, қаппассың, менен артық таппассың» дегеннің артында махаббаттың нәзік жібінен бөлек, жауапкершілік сезімі де жатыр.

Отбасына ер де, әйел де жауапты

Дәл қазіргі уақытта үйленбеу, әсіресе, қыздар арасында тұлғалық даму, жеке шекара деген ұғымдар трендке айналды. Жігіттердің де ішінде үйленуге бата

алмай жүргендер қаншама? Мұның бәрінің негізгі себебі ер мен әйелдің бір-біріне ынтық бола алмауы емес, үйленгеннен кейінгі жауапкершілік жүгінің ауырлығында жатыр. Асыл дінімізде де, ата салтымызда да отбасының тірегі ретінде ер адамға көп нәрсе жүктеледі. Әйелді аманат деп біліп, оны аялау мен асыраудан бөлек дүниелік істеріне жәрдемдесіп, жеке құлшылығына, тұлғалық дамуына көңіл бөлуді міндеттейді. Екеуіне Жаратқан тарапынан белгіленген міндеттер бар. Қазіргі кезде жанұя жарасымына зардабы тиіп жатқан негізгі себеп – ер мен әйелдің өзіне жүктелген міндетін білмеуі, өздеріне жауапкершілік алмауы. Үйленбей тұрып, бірін-бірі сыбырлап сөйлесе де түсінетін, бір кездері ыммен-ақ тілдескен қос ғашықтың ажырасып жатқандағы бейнесін көрсеңіз, екеуі бірін-бірі тыңдағысы да келмейтініне таң қаласың. Осылайша бір-бірін кінәлау олардың

отбасына жауапты міндеттеріне салғырт қарағанын анық көрсетеді.

Ардақты Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) отбасыға қатысты мәшһүр хадисінде әркімнің өзінің қарамағындағы адамдарға жауапты екенін өсиет еткен болатын. Яғни, негізгі жауапкершілік, аманат жүгі ер адамға артылғанымен, белгілі бір деңгейде әйелдің де жауапты міндеттері бар. «Еркек – үйдің егесі, әйел – үйдің шегесі» деген халқымыздың бір ауыз қанатты сөзін дұрыс түсінген саналы адам ажырасу дегенді әсте ойына алмасы анық. Жұбайлар бір-біріне міндетін еске салып отыратын өзара қарыз адамдай болмауы керек. Рухани дос бола

алғанда ғана мәміле дұрысталады, ортада перзенттері болса, олардың балалық шағы бақытқа толы әрі қауіпсіз өтеді. Әркім өзінің міндетіне ұқыпты болып, отбасына жауапкершілікпен қараса, үй-ішіне береке кірері анық. Ал бірі екіншісінің міндетіне килігіп кетсе, «екі қошқардың басы бір қазанға сыймайды» деген сол болмақ.

Алла Тағала ортасына махаббат қойып, бір-біріне ынтық болған ерлі-зайыптының әр күні балдай тәтті өтуі әсте мүмкін емес. Ақ пен қара, жақсы мен жаман араласқан дүниеде екі жарты, бір бүтін болып қосылған ер мен әйелді ұзақ жыл бір шаңырақ астында ұстап тұратын махаббат, мейірім, сенім мен кешірім сынды асыл қасиеттермен бірге жауапкершілік ұғымының барын ұмытпау керек.

Ермұрат ШОПАН

«СУРРОГАТ АНАНЫ» ШАРИҒАТ ҚҰПТАЙ МА?

Медицина саласында «суррогат ана», «құрсақ ана» немесе «жатырды жалға беру» деген терминдер қалыптасқан. Қазіргі таңда бұл мәселе бала сүйе алмай жүрген ерлі-зайыптылар үшін өзекті мәселелердің біріне айналды.

Суррогат ана әдісі дегеніміз – ерлі-зайыптылардың аталық ұрығы мен аналық жұмыртқа жасушасын медициналық жолмен зертханада ұрықтандырып, пайда болған эмбрионды басқа бөгде әйелдің жатырына орналастыру. Ол әйел жүктілікті көтеріп, баланы дүниеге әкеледі. Бұл қызмет ақылы немесе ақысыз болуы мүмкін.

Суррогат ана арқылы бала сүйуге шариғатта рұқсат етілмейді. Оның бірнеше себебі бар.

1. Ер адам мен суррогат ананың арасында неке жоқ. Исламда бала дүниеге келетін ер мен әйелдің арасындағы неке мәселесі өте маңызды. Суррогат ана жағдайында баланың биологиялық әкесі мен құрсақ анасының арасында неке болмайды. Сондықтан бөтен әйелдің жатырына ерлі-зайыптылардың ұрықтандырылған эмбрионын орналастыру шариғат талаптарына сәйкес келмейді.

Ислам діні баланың тегінің, әкесінің және анасының анық болуына ерекше мән береді. Бұл – отбасы институтын және ұрпақтың құқықтарын қорғаудың маңызды жолы.

2. Әйелдің жатырын жалға беру шариғатқа қайшы. Әйелдің жатыры – саудаға немесе жалға беруге болатын мүлік емес. Әйелдің бүкіл тәні, жатыры күйеуінен басқа ер кісіге харам болғандықтан жатырын басқа біреуге ақылы немесе ақысыз түрде «жалға беру» шариғатта рұқсат етілмейді. Өйткені мұндай әрекет отбасы, неке және бала тегінің араласуына әкелуі мүмкін.

Егер әйелге жатырын сатуға немесе жалға беруге рұқсат етілсе, бала өз тегін білмей, әке де «мынау менің

балам» деп айта алмас еді. Тексіздікке алып баратын мұндай ерсі, сөкет істі шариғат ешқашан құптамайды.

3. Бала сүю – ерлі-зайыптыларға ортақ құқық. Исламда отбасы құру мен ұрпақ жалғастыруға үлкен мән беріледі. Бала – ерлі-зайыптылар үшін үлкен нығмет.

Бала сүю мәселесі ерлі-зайыптылардың ортақ құқығы болғандықтан, олардың бұл мәселеде бір-бірінің құқықтарын ескеруі қажет. Алайда әйелдің денсаулығына жүктілік зиян келтіретін жағдайлар болса, онда оның денсаулығын қорғауға байланысты бөлек шариғи үкімдер қарастырылады.

Қорыта айтқанда, суррогат ана арқылы бала сүю – қазіргі медицинада қолданылатын әдіс болғанымен, шариғат тұрғысынан оған рұқсат етілмейді. Ислам отбасының тазалығын, баланың тегінің анық болуын және неке шеңберінің сақталуын қорғайды. Сондықтан ерлі-зайыптылардың аталық ұрығы мен аналық жұмыртқа жасушасынан алынған эмбрионды басқа әйелдің жатырына орналастыруға, яғни суррогат ана қызметін пайдалануға шариғатта тыйым салынған.

Қазақстан мұсылмандары діни басқармасы Ғұламалар кеңесінің шешіміне сәйкес, суррогат ана арқылы балалы болуға рұқсат жоқ.

СТАЛКИНГ КҮНӘ САНАЛА МА?

Сталкинг (stalking) – белгілі бір адамды оның келісімінсіз және қалауынсыз аңдуы, бақылауы, жеке өміріне рұқсатсыз араласуы немесе қайта-қайта мазалауы. Исламда «сталкинг» термині тікелей кездеспегенімен, оның мазмұнына кіретін адамды аңду, құпиясын іздеу, жеке өміріне қол сұғу және оған зиян келтіру сияқты әрекеттерге тыйым салынған.

Алла Тағала Құранда: **«Һәм өзің білмеген нәрсенің соңына ерме (араласпа). Негізінде, есту, көру (сезімдері) мен жүрек – осылардың бәрі (Қиямет күні) ол (иесі) туралы сұралады»** – дейді («Исра» сүресі, 36-аят). Сондай-ақ Алла Тағала: **«...Бір-біріңді аңдымаңдар...»** («Хужурат» сүресі, 12-аят) – деп те ескертеді. Бұл аяттар адамның өзгенің жеке өміріне рұқсатсыз араласып, оның жасырын істерін іздеуіне жол берілмейтінін көрсетеді.

Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) да адамдардың кемшіліктерін іздеп, оларды әшкерелеуден қатаң сақтандырған. Әбу Барза әл-Әсләми (Алла оған разы болсын) жеткізген хадисте Алла елшісі (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«Тілімен иман келтіріп, бірақ иманы жүрегіне кірмеген қауым! Мұсылмандарды ғайбаттамаңдар және олардың кемшіліктерін аңдымаңдар. Кім бауырының кемшілігін іздесе, Алла оның да кемшілігін іздейді әрі оны өз үйінде-ақ әшкерелейді»**, – деген (Әбу Дәуіт).

Сондықтан адамның артынан рұқсатсыз бақылау, оның жүрген жерін аңду, жеке хаттарын тексеру, жасырын суретке немесе бейнежазбаға түсіру, жеке мәліметтерін жинау және әлеуметтік желілер арқылы қайта-қайта мазасын алу адамның жеке өмірі мен жеке шекарасын бұзу болып саналады.

Мұндай әрекеттер адамның ар-намысына, психологиялық тыныштығына және қауіпсіздігіне зиян келтіруі мүмкін. Ал жиналған жеке ақпаратты басқа адамдарға тарату, әлеуметтік желілерде жариялау немесе сол арқылы адамды масқаралау – бұдан да ауыр әрекет. Өйткені бұл жеке өмірге қол сұғумен қатар, адамның абыройына нұқсан келтіреді.

Қазіргі таңда смартфондар мен әлеуметтік желілер сталкингтің жаңа түрлерінің пайда болуына мүмкіндік беріп отыр. Мысалы, адамның әлеуметтік желідегі парақшасын үнемі бақылау, рұқсатсыз суреттерін сақтау немесе тарату, жеке хаттарын жариялау, орналасқан жерін аңду және қалауынсыз қайта-қайта байланысқа шығу – адамның жеке шекарасын бұзатын әрекеттер.

Қорыта айтқанда, сталкингтің адамды аңду, жеке өміріне рұқсатсыз араласу, құпиясын іздеу және зиян келтіру сияқты түрлері исламның адамгершілік қағидаларына қайшы әрі күнәлі әрекетке жатады. Ислам адамды өзгенің ар-намысы мен жеке өмірін құрметтеуге, күмән мен аңдудан аулақ болуға және басқа адамдарға зиян келтірмеуге шақырады. Сондықтан әрбір адам, әсіресе заманауи технологияларды пайдаланғанда, өзгенің жеке шекарасын сақтап, оның рұқсатынсыз жеке мәліметтерін бақылаудан және өзгенің абыройын түсіретін ақпаратты таратудан аулақ болуы қажет.

ӨМІРІН МЕШІТКЕ АРНАҒАН ОТБАСЫ

Астана қаласы мен Павлодар өңірінің мешіт жамағатына имам Дулат Матаев пен оның жұбайы әйелдер ұстазы Қарлығаш Талқанбаева есімі етене таныс. Екеуі де еліміз егемендік алған жылдары мешіттен діни сауат ашып, шетелдік оқу орындарында арнайы жолдамамен оқыған.

Дулат имам діни сауатты Мисал әжесінің тәрбиесін көріп өскен. Тәуелсіздік жылдары діни білімге қызығушылық танытыпты. Ал Қарлығаш ұстаз музыка мектебінде оқып, қобыз аспабын меңгерген. 1995-1996 жылдары Алматыдағы қыздар медресесінде білім алды. Сол кездегі ҚМДБ Төрағасы, Бас мүфти Рәтбек қажы Нысанбайұлының бастамасымен Алматыда еліміздің әр өңірінен жиналған талапкерлер ішінен 25-і іріктеліп алынып, шетелдік діни оқу орындарына жіберіледі. Соның қатарында Дулат Қабиденұлы мен Қарлығаш Қажымәлікқызы да бар еді. Екеуінің таныстығы Пәкістан астанасы Исламабадтағы Халықаралық Ислам университетінде басталып, биыл отау құрғандарына жиырма сегіз жыл толып отыр. Исламтану мен араб тілінен бөлек екеуі де ағылшын тілін жетік меңгерген.

Дулат имам 2003 жылдың қаңтар айынан бастап Қазақстанның Пәкістандағы елшілігінде консул көмекшісі қызметін атқарыпты. Кейін оқуларын аяқтап, елге оралғанда 2005-2009 жылдар аралығында Павлодар облыстық орталық «Мәшһүр Жүсіп» мешіті жанындағы сауат ашу кур-

сында ұстаз, сонымен қатар С.Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университетінің «Мәшһүртану» ғылыми-практикалық орталығының ғылыми қызметкері болған. Жұбайы Қарлығаш ұстаз да «Мәшһүртану» орталығында жұмыс істеп, Мәшһүр-Жүсіп Көпейұлы қолжазбаларын көне шағатай тілі мен араб тілінен аударып, ғалымның қолжазбаларын зерттеген. Бұған қоса, Павлодар мемлекеттік педагогикалық институтының ағылшын тілі кафедрасында араб тілі пәнінің оқытушысы қызметін атқарған.

Бір күні отағасының отбасымен мешітте қызмет істеу жөніндегі ұсынысын бірден қабыл алып, 2013 жылы Қарлығаш ұстаз да әйел жамағатына діни білім үйретуге кірісіп кетті.

Содан бері бір мүшел уақыт өткен болса, Дулат имам мен Қарлығаш ұстаз Павлодар мен Астана қаласының мешіттерінде имамдық, ұстаздық етті. Бүгінде екеуі де елордадағы «Нұр-Сұлтан» мешітінде ұстаздық қызметте. Дулат имам ерлер жамағатына дәріс өткізумен қатар, шетелдік қонақтарға, туристерге ағылшын, араб, урду, хинди тілдерінде қызмет көрсетіп, мешітті таныстырып жүр. Қарлығаш ұстаз болса, үш жыл ішінде мыңнан астам әйел жамағатына араб тілін үйретіп, Құран Кәрімді оқи алуына себепкер болған.

Өмірін дін исламға, мешіт ісіне арнап келе жатқан отбасы төрт ұлды тәрбиелеп, бүгінде немере сүйіп, ата-әже атанып отыр. Ұлдары да діни сауатты, Құранның бірнеше парасын жаттап үлгерген. Сондай-ақ тұңғыштары – Нұр-Мұбарак университетінің түлегі.

IMAN

діни-танымдық журналы
Қазақстан мұсылмандары
діни басқармасының
ресми журналы
Меншік иесі:
«Иман-сенім» ЖШС

Редакция алқасы:
Наурызбай қажы ТАҒАНҰЛЫ (төраға)
Кенжетай ДҮЙСЕНБАЙ
Сансызбай ҚҰРБАНҰЛЫ
Ермек МҰҚАТАЙ
Ғылымбек МӘЖИЕВ
Мұхаммед-Хусейн АЛСАБЕКОВ
Ершат ОҢҒАР
Батыржан МАНСҰРОВ
Смайыл СЕЙІТБЕКОВ
Асан ӘБДІҚҰЛҰЛЫ
Ағабек ҚОНАРБАЙҰЛЫ
Хасан АМАҢҚҰЛ
Ерболат ЖҮСІПОВ
Марат БЕКТАЗИНОВ
Марат ЖАППАСБАЕВ
Естай ӘБДІҒАЛИ
Жолдас БЕРДІМҰРАТОВ
Керімбек ДӘУІТОВ
Бейбіт ЖАНСАРИН
Нұрбек ЕСМАҒАНБЕТ
Асқар ЗӘКІРЖАНҰЛЫ
Әнуар ЕЛЖАНОВ
Бақдәулет НҰРМАТҰЛЫ
Асқар МҰҚАНОВ
Мадияр ПІРІМҚҰЛОВ
Хамзат ҚАЖЫМҰРАТҰЛЫ
Самат ҚАНАТҚАЛИҰЛЫ
Қанат ҚЫДЫРМИН
Дастан ҚҰРМАНБАЕВ
Болатбек ҰЛАСҚАНҰЛЫ
Төлеби ОСПАН
Амантай САДИЕВ
Думан НӘДІРҰЛЫ
Қуаныш СӘБИТ
Ержан ТӨЛЕПОВ
Бектұрсын УАЛИЕВ

Директор-бас редактор
Кеулімжай ҚҰТТЫ

Жауапты хатшы
Ермұрат НАЗАРҰЛЫ

Шариғи редактор
Медет ҚҰРМАШҰЛЫ

Техникалық редактор
Асқар БАЙҚОҢЫРҰЛЫ

Редакцияның мекенжайы:
Астана қаласы, Мәңгілік ел, 65
«Иман» журналының редакциясы

Пошта: iman@muftiyat.kz
Телефон: +7 (7172) 999866
Жазылу индексі: 75998

Журнал айына 1 рет шығады

Мәдениет және ақпарат
министрлігінде тіркеліп,
№3176 ж. куәлігі берілген

«Иман» журналы редакциясының
компьютерлік орталығында беттелді.

Таралымы – 14 740
Тапсырыс: №267

«Жедел басу» баспаханасы,
Алматы қаласы, Ырысты көшесі, 46/2а
Журналда жарияланған материалдарды
сілтемесіз көшіріп басуға болмайды.
Басылымда Алла Тағаланың есімі
мен Құран аяттары жазылғандықтан,
журналды аяқасты етпеулеріңізді
сұраймыз.